

I Sagogrottan, Sagoskåpet och Bokskogen

**En jämförande studie av den kontinuerliga
sagoverksamheten vid Landskrona stadsbibliotek,
Lunds stadsbibliotek och Kristianstad stadsbibliotek**

Anne Sjölin

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Sara Kärrholm

År: 2016

© Anne Sjölin

Title

In the Story Cave, the Story Wardrobe and the Book Forest: A Comparative Study of Recurrent Story Activities at the Public Libraries of Landskrona, Lund and Kristianstad.

Abstract

The aim of this master's thesis is to shed light on the phenomenon of story time in public libraries. Story time is in the present study defined as a scheduled event where a librarian or a library assistant tells one or more stories to a group of children, often with the help of audiovisual aids and/or elements of drama. The main focus is the pedagogy of story time from the perspective of the story time leader. This is a comparative study of recurring story telling activities at three public libraries in Skåne: Landskrona, Lund and Kristianstad. These libraries represent diverse approaches to story time and are therefore an apt selection for this study. In the two former libraries there are different story times for toddlers and for older children, and I take both categories into account. In Kristianstad, story time is targeted at children aged three and up. In all of the libraries the story times take place in a special room (a "story room") and these physical rooms and the role that they play in the story time as a whole are central to my study.

This particular study focuses on the intention of the story time leader rather than the experience of the child. Therefore one of my main methods has been to interview story time leaders. In the majority of cases I conducted the interviews just after observing a story time event led by the interviewee. This also provided an opportunity to visit the actual room, which is a main focus of the study. As a complement to interviews and observations I have also made use of the strategic plans of these three libraries to connect story time to the libraries' work to promote reading among children.

The theoretical framework of the thesis is made up of components from several different theories. The socio-cultural aspects that I discuss are based on the theories of the pedagogues Lev Vygotsky and Roger Säljö, who both emphasize the importance of interaction for children's learning. To deal with the spatial aspects of the story room and its role in story time, I use three theoretical concepts. The first is heterotopia, a term coined by Michel Foucault to denote a place which is separate from the surrounding world, where the norms are different and where different things happen. The second is liminality, which is a concept used by Victor Turner to describe a ritual phase of transition between two different states. The third is Henri Lefebvre's concept of the social production of space, according to which social space is produced through interaction between people. All of these theoretical aspects can be linked to story time as an event and the story room as the space where this event takes place.

Keywords

ALM, library and information science, information studies, public library, story time, story room, children's library, reading promotion, heterotopia, liminality

ABM, biblioteks- och informationsvetenskap, folkbibliotek, sagostund, sagorum, barnbibliotek, läsfrämjande, heterotopi, liminalitet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning och problemområde	5
1.1 Syfte och forskningsfrågor.....	7
1.2 Avgränsningar.....	7
1.3 Disposition	8
1.4 Definitioner.....	9
2. Tidigare forskning	11
2.1 Barnbibliotek	11
2.2 Läsfrämjande metoder för barn.....	12
2.3 Sagostunder på folkbibliotek	13
2.4 Rum för barn på folkbibliotek	15
2.5 Teknologi inom barn- och ungdomsverksamheten på folkbibliotek	15
2.6 Sammanfattning av tidigare forskning.....	16
3. Teoretiskt ramverk.....	17
3.1 Sociokulturella aspekter.....	17
3.2 Rumsliga aspekter.....	18
3.2.1 Michel Foucaults heterotopi-begrepp	18
3.2.2 Victor Turners liminalitetsbegrepp	18
3.2.3 Henri Lefebvres sociala rum	19
3.3 Sammanfattning	19
4. Metod	20
4.1 Intervjuer.....	21
4.2 Observationer.....	22
4.3 Bruk av dokument.....	23
4.4 Genomförande	23
4.5 Urval	24
4.6 Analys och bearbetning av insamlat material	24
4.7 Etiska överväganden	25
5. Bakgrund.....	27
5.1 Barnbibliotek	27
5.2 Sagostunder som fenomen	27
5.3 Sagorum	28
6. Resultat	29
6.1 Landskrona stadsbibliotek	29
6.1.1 Sagorum (Sagogrottan)	30
6.1.2 Småsagor.....	30
6.1.3 Sagostunder.....	31
6.2 Lunds stadsbibliotek	33
6.2.1 Sagorum (Sagoskåpet)	33
6.2.2 Småbarnssagor i Sagoskåpet.....	34
6.2.3 Sagostunder i Sagoskåpet	35
6.3 Kristianstads stadsbibliotek	36
6.3.1 Sagorum (Bokskogen)	37
6.3.2 Magi i Bokskogen	38
6.3.3 Teknologiska förutsättningar för Magi i Bokskogen	39
7. Analys.....	40
7.1 Sagostundens intention	40

7.2 Sagan i sagostunden.....	42
7.3 Berättande och läsning.....	42
7.4 Teknologiska hjälpmedel.....	44
7.5 Interaktion.....	45
7.6 Ritual.....	47
7.7 Sagorum.....	48
7.7.1 Det fysiska rummet och det sociala rummet.....	48
7.7.2 Gränserna.....	49
7.7.3 Heterotopi.....	50
8. Avslutande diskussion.....	52
8.1 Reflektioner kring teori- och metodval.....	56
8.2 Förslag till vidare forskning.....	57
9. Referenser.....	59
9.1 Empiriskt material.....	59
9.2 Litteratur.....	59
Bilagor.....	65
Bilaga 1 Intervjuguide.....	65
Bilaga 2 Observationsguide.....	65
Bilaga 3 Bilder.....	66

1. Inledning och problemområde

När jag var barn i Lund var sagoskåpet på Lunds stadsbibliotek någonting av det mest spännande jag visste. Den starka upplevelsen är någonting som jag har förstått att jag delar med många och det har fått mig att vilja undersöka fenomenet sagorum och sagostunder.

Sagostunder har en lång tradition inom folkbiblioteken som läsfrämjande verksamhet riktad till barn. Denna tradition har skapat vissa mönster och normer kring utformandet av sagostunder. Sagoverksamheten har dock förändrats och utvecklats på olika sätt på olika bibliotek i samband med den teknologiska utvecklingen och medielandskapets förändring. Detta kan även ha samband med förändringen av synen på barn, barns lärande och läsningens roll.

Eftersom sagostunder är ett så väletablerat inslag i folkbibliotekens verksamhet är det också intressant och viktigt att problematisera dem. I Borrmans och Hedemarks bok, *Leonards plåster*, som gavs ut så sent som 2015, presenteras olika projekt som genom olika metoder undersöker sagostundsfenomenet och de beskriver också hur synen på barn har förändrats under de senaste decennierna (Borrman & Hedemark 2015, s. 84). Tidigare sågs barn som ”human becomings”, vilket också medförde att vuxna i relation till dem fick en undervisande och ledande uppgift (Ibid.). Nu ses barn allt mer som ”beings”, det vill säga ”aktiva kulturvarer som påverkar sin omgivning” (Ibid.).

I Sverige utvecklades sagostunder under tidigt 1900-tal som en lässtimulerande arbetsmetod, vilken fortfarande används idag (Sandin 2011, s. 34). På grund av sin långa tradition ses sagostunder ofta som självklara på folkbibliotek (Borrman & Hedemark 2015, s. 83). Utformningen av sagostunder har förändrats och utvecklats, men enligt Pia Borrman och Åse Hedemark har traditionen ”också skapat vissa omedvetna regler kring hur en sagostund bör och ska utformas” (Ibid.). Traditionellt sett finns det i sagostunden ett fokus på tryckta böcker, vilket hör ihop med att bibliotek överhuvudtaget har en tradition av att förmedla tryckt skönlitteratur till barn (Ibid.). Sagostunden sker också i allmänhet i ett speciellt utrymme som kan kallas sagorum. Sagorum som fenomen är relativt lite beforskat, men kan tänkas spela en roll i den pedagogiska aspekten av sagostunder. I *Magiska fingrar* skriver Anna Falk och Christina Möller (bibliotekarier vid Malmö stadsbibliotek) om alternativa benämningar för begreppet, vilka egentligen bättre skulle beskriva sagostunden, men begreppet ”sagostund” har en lång tradition, förknippas med en positiv känsla och används i forskning och tal (Falk & Möller 2009, s. 9). Därför är det svårt att byta ut själva begreppet trots att till exempel teknologi i vissa fall tillämpas, något som inte självklart ses som förenligt med begreppet ”sagostund”. Som en övergripande benämning på olika typer av sagostunder oavsett deras benämning i bibliotekens

program, används i denna framställning fortsättningsvis också ordet "sagoverksamhet".

Sagoverksamheten inom folkbiblioteks barn- och ungdomsverksamhet är i ständig utveckling och därför är ämnet också relevant att behandla. Det har också gjorts, både nationellt och internationellt. Inom biblioteks- och informationsvetenskap har sagostunder en plats som forskningsobjekt bland annat som läsfrämjande verksamhet och litteraturfrämjande riktat mot barn. Det som redan är skrivet i ämnet behandlar olika aspekter av fenomenet, till exempel utgår olika texter från barns respektive från sagostundsledares synpunkt. Det finns även forskning om digitala verktyg i sagostunden (till exempel Samtani 2013, s. 14).

Utifrån traditionen, normerna som sagostunder har skapat och den forskning som har bedrivits på området är det intressant att undersöka några konkreta exempel på sagoverksamhet och se på vilket sätt barn- och ungdomsverksamhetens utveckling och teknologins utveckling har påverkat dem och framför allt pedagogiken i dem. Till exempel kan en jämförelse av sagostunder med olika pedagogik och hjälpmedel (till exempel teknologi respektive inte teknologi) belysa sagostunder som ett diverst fenomen.

I mitt föreliggande arbete ses sagostund mycket som en pedagogisk verksamhet där sagorummet kan spela en viktig roll. Även Falk och Möller (2009, s. 13) gör kopplingen mellan rum och sagostund, och menar att det antingen rör sig om fysiskt eller socialt rum. Resonemanget att kopplingen mellan rum/miljö och läsfrämjande verksamheter för barn är viktig förs fram av Åse Hedemark i hennes studie *Barn berättar* där barnen själva fick svara på hur de ser på bibliotek, läsning och läsfrämjande verksamheter på bibliotek (Hedemark 2011, s. 42). Den studien är inte specifikt inriktad på sagostunder, men i en annan studie – *Leonards plåster. Om syfte, barnsyn och kvalitet i bibliotekets sagostund* (där en del består av presentation av observationsstudie av sagostunder vid olika bibliotek) kopplar författaren sagorumsmiljön till en vilja från bibliotekets sida "att med miljöns hjälp skapa en särskild stämning" (Borrman & Hedemark 2015, s. 42).

I mitt arbete kommer också sagorummet som sådant att studeras utifrån dess karaktär av avskild, anpassad miljö, med hjälp av bland annat Michel Foucaults heterotopi-begrepp. Detta ställs också i relation till till exempel Henri Lefebvres skapande av det sociala rummet och till sociokulturell teori.

I sagorummets natur ligger en "annorlundahet". Det skiljs ut från det omgivande biblioteket genom att det är dolt, och dess interiör ter sig olik det omgivande bibliotekets. Sagorummet kan här ses som ett hjälpmedel i sagoverksamheten. Det kan alltså ses som relevant att tänka kring sagorum utifrån Foucaults heterotopi-begrepp. Såvitt jag har kunnat finna har detta inte tidigare använts i undersökningar av sagostunder och därför anser jag att det finns en lucka att fylla i forskningen i ämnet. Min förhoppning är att undersökningen kan bidra med en förståelse av vad det rumsliga har för roll i det läsfrämjande arbetet/processen i sagostunder.

1.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med föreliggande arbete är att belysa sagoverksamheten vid folkbibliotek som den kan se ut idag.

Detta görs genom en jämförande studie av sagostundspedagogiken vid Landskrona stadsbibliotek, Lunds stadsbibliotek och Kristianstad stadsbibliotek. I sagostundspedagogiken inkluderas här förutom själva aktiviteten även den fysiska ramen för sagoverksamheten, det vill säga sagorummen. Samtliga bibliotek är folkbibliotek, huvudbibliotek och har ett fysiskt sagorum där verksamheten bedrivs. Jämförelsen används som ett instrument för att urskilja gemensamma och särskiljande drag. Undersökningens perspektiv är bibliotekets och dess avsikt med sagoverksamheten. Med sagoverksamhet avses här den kontinuerliga sagoverksamheten på svenska, som vid Landskrona stadsbibliotek består av "Småsagor" (riktad till åldersgruppen 1,5-3 år) och "Sagostund" (åldersgruppen 3-6 år), vid Lunds stadsbibliotek av "Småbarnssagor i Sagoskåpet" (åldersgruppen 2-3 år) och "Sagostunder i Sagoskåpet" (åldersgruppen 4-6 år) och vid Kristianstad stadsbibliotek av "Magi i bokskogen" (ljud- och ljussagor för barn från 3 år). Materialinsamlingen har skett genom observationer och intervjuer med sagostundsledare som utgörs av biblioteksanställda vid de respektive biblioteken. För att kunna sätta sagoverksamheten i relation till barn- och ungdomsverksamheten som helhet har jag även sett på bibliotekens program och biblioteksplaner, som utgör den fasta ramen för verksamhetens målsättningar över individnivå.

Sagoverksamheten vid Landskrona stadsbibliotek, Kristianstad stadsbibliotek och Lunds stadsbibliotek är utformade på olika sätt med olika inslag av teknologi och traditionell högläsning eller sagoberättande. Samtliga tre bibliotek har ett specifikt sagorum, som sinsemellan är olika utformade och som används på olika sätt vid sagostundstillfällena. De har också olika tillgänglighet och är i olika grad dolda eller stängda. Jag jämför de tre bibliotekens verksamhet med avseende på pedagogik i sagostunden i relation till sagorummet som heterotopi. Mellan de olika sagoverksamheterna görs jämförelse utifrån ett antal aspekter för att belysa olika pedagogiska metoder för läsfrämjande med hjälp av en anpassad rumslig miljö.

Mina forskningsfrågor är:

- Hur används sagoverksamheten som läsfrämjande inom det pedagogiska arbetet vid de olika bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet?
- Vilken roll tillmäts läsande, böcker, teknologi, interaktion mellan barn och barn samt barn och sagostundsledare vid sagostunderna?
- Vilken funktion har sagorumsmiljöerna i sagoverksamheten och det pedagogiska arbetet?

1.2 Avgränsningar

Inom ramen för denna uppsats fanns endast utrymme att göra observationer under en begränsad tid, med relativt få antal möjligheter till observation, och därmed gavs begränsade möjligheter till att se många olika tillfällen av samma typ och därmed bedöma utfall.

Det har inte gjorts någon undersökning av mottagande från barn eller medföljande vuxna. Sagostunder på andra språk än svenska och specialevenemang av olika slag som innefattar sagostunder räknas inte till den kontinuerliga sagoverksamheten och har därför inte studerats.

Mina empiriska objekt liknar varandra på så sätt att de är folkbibliotek, huvudbibliotek och har ett fysiskt sagorum för verksamheten. Ett annat ställningstagande beträffande urval är vilka sagostunder som observerats. Jag har valt de sagostunder på svenska som återkommer i bibliotekets program med en observation av en sagostund för yngre barn och en för äldre barn. Där det endast finns en av typerna har jag observerat den. Genom att jämföra tre specifika bibliotek hoppas jag kunna se likheter och skillnader i hur sagostunder fungerar på de olika biblioteken. Jag har valt att jämföra/undersöka bibliotek som har ett fysiskt sagorum där sagostunderna äger rum. För att nå en säker representativitet skulle ett mycket större antal tillfällen under en längre tid behöva studeras, något som inte kan ske inom denna uppgifts ramar.

1.3 Disposition

Uppsatsen är disponerad som följer:

I kapitel 1 presenteras undersökningens problemområde, syfte, forskningsfrågor, avgränsningar och definitioner av för uppsatsen relevanta begrepp.

I kapitel 2 presenteras tidigare forskning i form av en litteraturgenomgång där relevant litteratur för ämnet sagostunder vid folkbibliotek tas upp. Detta görs i en tematisk uppdelning.

I kapitel 3 presenteras det teoretiska ramverket. Detta delas in i två huvuddelar: Sociokulturella aspekter och rumsliga aspekter. Rumsliga aspekter är i sin tur uppdelat i olika sådana som är relevanta för föreliggande undersökning.

I kapitel 4 presenteras de metoder som använts. Framför allt behandlas intervju och observation som metod och hur de används i föreliggande studie, men även på vilket sätt jag använder mig av dokument och resonemang kring urval. Därefter behandlas hur det insamlade materialet har bearbetats och analyserats. Även etiska överväganden diskuteras.

I kapitel 5 presenteras relevant bakgrund för ämnet. I det första avsnittet behandlas "barnbibliotek", i det andra "sagostunder" och i det tredje "sagorum".

I kapitel 6 presenteras resultatet av undersökningen. Här presenteras övergripande verksamhetens utformning i sina olika delar vid de olika biblioteken utifrån mina observationer och intervjuer. Det är uppdelat i följden bibliotek, sagorum, sagostund för små barn och sagostund för äldre barn (i de fall där båda åldersgrupperna förekommer) för varje bibliotek. Dispositionen är vald för att få en tydlig överblick över materialet.

I kapitel 7 presenteras analysen. Det teoretiska ramverk som presenteras i kapitel 3 ligger till grund för de analytiska resonemangen. Kapitlet är tematiskt uppdelat efter teman som utifrån intervju- och observationsmaterialet har identifierats som viktiga för den kontinuerliga sagoverksamheten.

I kapitel 8 diskuteras resultatet och analysen utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar. Dessutom diskuteras teori- och metodval samt förslag till vidare forskning.

1.4 Definitioner

Sagostund och sagoverksamhet: Begreppet ”sagostund” används om de enskilda inslag i verksamheten som av respektive bibliotek karaktäriseras som sagostund, medan ”sagoverksamhet” används som övergripande begrepp om den verksamhet som innefattar olika typer av sagostunder. Med kontinuerlig sagoverksamhet avses de återkommande sagostunderna på svenska, innefattande olika benämningar, för olika åldersgrupper, vid de studerade biblioteken.

Sagostundsledare: Begreppet ”sagostundsledare” används i uppsatsen om de bibliotekarier och biblioteksassistenter som leder sagostunden vid de tillfällen som observerades vid de olika biblioteken. Vid Kristianstad stadsbibliotek agerar två personer, en som berättar saga och en som sköter tekniken. Båda kan då uppfattas som sagostundsledare, eftersom båda bidrar till sagostundsoplevelsen i rummet.

Sagorum: Med sagorum menar jag det fysiska rummet som sagostunder äger rum i.

Saga: Begreppet ”saga” används för att beskriva det litterära innehållet i sagostunden.

Barn: Barn är inte en homogen grupp, utan individer som ibland i stället bör karakteriseras utifrån till exempel etnicitet eller kön, (Johansson & Karlsson 2013, s. 19). Det som har betydelse för föreliggande undersökning är olika åldersgrupper. Begreppet barn används här om de åldersgrupper som är relevanta vid sagostunderna på de olika biblioteken.

Läsfrämjande verksamhet: Jag använder mig av statens kulturråds definition av läsfrämjande:

- göra läsare av läskunniga
- öppna vägar till litteraturen för den som inte läser
- öka tillgången till en mångfald av litteratur på olika språk och i olika format för läsare i alla åldrar
- ge fler möjlighet till en konstnärlig upplevelse genom litteratur
- ta bort hinder för läsning, bredda en repertoar och stärka läsarens självförtroende och läsidentitet

(Andersson 2015, s. 11)

Alla dessa aspekter går alltså inte att applicera på sagostunder, men eftersom folkbiblioteks arbete med läsfrämjande metoder överhuvudtaget är relevant för att i

föreliggande arbete placera in sagostunder i det läsfrämjande arbetet används hela citatet som definition.

2. Tidigare forskning

Sagoverksamheten och dess utveckling är ständigt relevant inom biblioteks barn- och ungdomsverksamhet och kan relateras till olika tematiska grupperingar av litteratur kring biblioteksverksamhet, barnlitteratur och läsfrämjande. Relevanta texter är skrivna inom, förutom biblioteks- och informationsvetenskap, även inom litteraturvetenskap och pedagogik. Texterna är också av olika karaktär med olika målsättning. Till exempel finns studier av barnbiblioteksverksamhet ur olika aspekter, och i fråga om sagostunder delas litteraturen in i olika grupper; dels hur sagostunder fungerar i praktiken, och dels instruktioner för hur man ska berätta eller läsa, som inte specifikt är knutna till sagostunder vid bibliotek. Det finns också instruktioner specifikt för sagostunder som pedagogisk metod.

Den tematik som framstår nedan har vuxit fram ur målsättningen att ge en kontext åt sagostundsfenomenet och är ett resultat av mina frågeställningar. Tematiken har byggts upp kring rubrikerna: ”Barnbibliotek”, ”Läsfrämjande metoder för barn”, ”Sagostunder på folkbibliotek”, ”Rum för barn på folkbibliotek” och ”Teknologi inom barn- och ungdomsverksamheten på folkbibliotek”.

2.1 Barnbibliotek

Verket *Barnspåret. Idébok för bibliotek* (Eriksson, Gisselquist, Nilsson & Rydsjö 1994) behandlar olika aspekter av barnbibliotek. En dokumentation av barnverksamhet vid folkbibliotek, som gjordes i början av 1990-talet med tanke på en vidare utveckling inom fältet. Boken, som är en samling texter av olika författare, innehåller bland annat en historisk bakgrund till barnbibliotek och olika (då) aktuella exempel från skilda miljöer kring barnbiblioteksarbete. Den tar också upp sagostunder som del av verksamheten och den teknologiska utveckling som då var aktuell, något som kommer att behandlas under ”Sagostunder” och ”Teknologi inom barn- och ungdomsverksamheten på folkbibliotek”.

En användbar historisk överblick ger Amira Sofie Sandin i *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt och samarbete*, där barnbibliotekens expansion och efter hand förändrade roll från 1960- och 70-talen beskrivs. Även förskjutningen av verksamheten från fokusering på boken mot nya medier behandlas här, något som kommer att tas upp vidare under ”Teknologi inom barn- och ungdomsverksamheten på folkbibliotek”. (Sandin 2011, s. 34)

En annan aspekt av barnbiblioteket betonas av Barbro Johansson i artikeln ”Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv”, som lyfter fram barnbiblioteket som en ”etablerad fysisk plats [...] för mötet mellan barnet och berättelserna”

(Johansson 2010, s. 43). Artikeln ingår i antologin *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*, som presenterar forskning kring barn och barnbiblioteket som plats utifrån barnets värld och samtid, med till exempel dess medievärldar (Rydsjö, Hultgren & Limberg 2010).

2.2 Läsfrämjande metoder för barn

I flera verk är sagostunder kategoriserade som en läsfrämjande åtgärd. I *Med läsning som mål. Om metoder och forskning på det läsfrämjande området* definieras sagostunder som "Tidig lässtimulans" (Andersson 2015, ss. 29 & 45). Ett medel för läsfrämjande som tas upp är högläsning och där betonas dialogisk högläsning, vilken till exempel innefattar att ställa frågor till barnen och använda böckers illustrationer utan att låta dem ta för mycket uppmärksamhet från "det språkliga innehållet" (Ibid., s. 44).

Det finns ett antal verk som redovisar läsfrämjande projekt vid olika folkbibliotek. Ett exempel är *Som fisken i vattnet. Barnens väg till språk och läsande*, vilken är en idébok utgiven i samarbete med SAB:s kommitté för barn och ungdom (Wilhelmsson 2000). Likaså finns det forskning som behandlar samverkansprojekt mellan bibliotek och förskola, till exempel *Inte bara läsvila. Tankar och idéer från samverkansprojekt mellan bibliotek och förskola* (Widerberg 2008). I detta sammanhang kan även en rapport som behandlar "samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språk- och litteracitetsutveckling" nämnas (Rydsjö 2012). Där betonas vikten av biblioteks arbete (i samarbete med sjukvården) som syftar till att utveckla barns språk tidigt.

I "Synen på barn och barns literacy – en studie av biblioteksplaner" framhäver Åse Hedemark att normkritik, det vill säga ifrågasättande av vad till exempel ett barn "är", vad en pedagog "är" och vad lärande "är", och kön/genus har betydelse när läsfrämjande och läspraktiker i förhållande till barn undersöks (Hedemark 2013, ss. 79 & 81).

I rapporten *Barn berättar. En studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek* presenterar Åse Hedemark ett projekt (utformat av Svensk Biblioteksförnings verksamhetsgrupp för barns och ungas läsning) som gick ut på att genom gruppintervjuer med barn ta reda på hur de ser på "läsning och läslust, att hitta sin läsning, läsning och bibliotek samt slutligen frågor som berör bibliotekens läsluststimulerande arbete" (Hedemark 2011, s. 7). Där är alltså *barnens* syn på fenomenen läsning och bibliotek viktigt. I sin avslutande diskussion till denna undersökning betonar Hedemark vikten av det arbete som pågår i folkbibliotekskontexter att "stödja ett lustfyllt förhållningssätt till läsning", och kopplar det till en allmän lärandesituation, där upplevelse av meningsfullhet och anknytning till den egna erfarenheten stimulerar barns lärande (Ibid., ss. 11 & 51).

Baserat på gruppintervjuundersökningen diskuterar Hedemark ett "vidgat textbegrepp" i förhållande till "läspedagogiska sammanhang" och menar att det innebär förändringar i till exempel bibliotekets uppdrag och medför en förmedling av former av text i olika typer av media (Hedemark 2011, s. 49).

Den fysiska boken och olika aspekter av läsning i ett barn och ungdoms-sammanhang diskuteras av barn- och ungdomsboksförfattaren Aidan Chambers i *Böcker omkring oss. Om läsmiljö* (1995). Författaren lyfter till exempel fram vuxnas roll för barns läsande. Även litteraturvetaren Lena Kåreland diskuterar, i *Skönlitteratur för barn och unga. Historik, genrer, termer, analyser*, den fysiska boken och ställer den i relation till teknologi och föränderligt medielandskap (Kåreland 2015, ss. 211ff). Kåreland menar att olika former av berättande har betydelse för barn och unga och att den fysiska boken (och särskilt den skönlitterära) trots de många olika medier som ökat i betydelse torde ha en viktig plats även i framtiden (Ibid., s. 211).

2.3 Sagostunder på folkbibliotek

Tidigare forskning om sagostunder har utförts med utgångspunkt från antingen barns eller från sagostundsledares synpunkt. Det har också skrivits både om sagostunder vid bibliotek och vid förskolor. Inom forskning i ämnet behandlas sagostunder dels som en del av verksamhet vid bibliotek och dels som ett självständigt fenomen.

Den svenska sagoverksamhetens historik beskrivs kort i Lillemor Törnvall-Olssons artikel ”Sagostunder”, som ingår i *Barn i bibliotek, en idéhandbok om aktiviteter och samarbetsformer*, som utgavs 1972, och alltså utgår och blickar tillbaka från en historisk situation i 1970-talet (Törnvall-Olsson 1972).

Sagostunder är dock ett aktuellt ämne även idag, som fortlöpande problematiseras. I *Magiska fingrar* (Falk & Möller 2009) diskuterar bibliotekarierna Falk och Möller hur sagostunder på grund av sin långa tradition kan och behöver anpassas för dagens barn eftersom samhället och mediavärlden förändras. Författarna diskuterar även olika element i sagostunden, till exempel lyfter de fram ritualer som betydelsefulla för att ”markera övergången till sagans värld” (Ibid., s. 13f). Författarna utgår från sina egna erfarenheter som sagostundsledare.

I Borrmans och Hedemarks bok, *Leonards plåster*, (2015) presenteras olika projekt, som författarna genomfört, och som genom olika metoder undersöker sagostundsfenomenet. Studien gäller Stockholms län, och använder sig av fokusgruppsintervju med barnbibliotekarier kring sagostunder och observationsstudier av sagostundstillfällen vid olika bibliotek. Observationerna riktas mot bland annat rummet, barnen, delaktighet och olika aspekter av rörelse, rekvisita och bilder. Under arbetets gång har jag kunnat konstatera att deras observationer i vissa avseenden använder sig av liknande aspekter som i min undersökning – till exempel lägger de fokus på delaktighet och rekvisita, men har mindre fokus på rummet och lägger andra aspekter på materialet.

I *Learning the library: The work of public library storytime participants* (McKenzie, Stooke & McKechnie 2007) studerar författarna sagostunder vid folkbibliotek i Kanada och kommer fram till att ett sagostundstillfälle är en social miljö där alla deltagare tillsammans bidrar till händelserna. I ett liknande sammanhang lyfter Anna Birgitta Eriksson fram den gemensamma upplevelsen som en viktig effekt av sagostunder (Eriksson 1994A, s. 108). Samma författare diskuterar skillnaden mellan att läsa och berätta i ett sagostundssammanhang (Ibid.).

Sagostunder kan bedrivas till exempel som högläsning ur en bok eller som berättande utifrån en text, men utan ordagrant återgivande ur en fysisk bok. Detta aktualiserar frågor kring högläsning och berättande, vilket – utan huvudsaklig koppling till bibliotekskontext – diskuteras i läraren Anne-Marie Körlings *Den meningsfulla högläsningen* (2012), pedagogen Helén Dejkes *Berätta för barnen*, (2006) och författaren Mem Fox *Läsa högt: En bok om högläsningens förtrollande verkan* (2003). Fox har också gett ut andra facklitterära böcker kring barns läs- och skrivutveckling. Samtliga vänder sig framför allt till utövare av läsning och berättande för barn och har en instruerande karaktär. Dejkes bok betonar berättandet i relation till högläsningen som står i centrum i de båda andra framställningarna

I *Managing Library Services for Children and Young People* lyfter Catherine Blanshard fram sagostunder som ”a fundamental building block of the children’s library service” och menar att sagostunder både lär barn sociala färdigheter (genom sin natur av gruppaktivitet där man kommunicerar med andra) och ”listening and visual skills” (Blanshard 1998, s. 144). Även Pamela J. McKenzie och Rosamund K. Stooke ser i sin artikel ”Producing Storytime: a Collectivist analysis of Work in a Complex Communicative Space” sagostunder som en kommunikativ och social händelse (McKenzie & Stooke 2007).

Det har skrivits flera akademiska uppsatser om sagostunder på folkbibliotek, men som utgår från andra perspektiv än den föreliggande uppsatsen. Till exempel har Marianne Belsing (2005) skrivit magisteruppsatsen ”Attributanvändande vid sagostunder på folkbibliotek” som lägger fokus på användandet av attribut i sagostunder och undersöker bland annat deras funktion som medel för kommunikation mellan sagostundsledare och barn¹. Helene Lundgren (2015) har skrivit kandidatuppsatsen ”Sedan hoppas jag att det är roligt att komma till biblioteket – en kvalitativ studie om fyra sagoläsaressyn på sagostunden som litteratur- och biblioteksfrämjande” som alltså undersöker sagostunder på folkbibliotek som ett medel att göra biblioteksanvändare av barnen och att främja litteratur. Catarina Lundblad (2001) har skrivit magisteruppsatsen ”Muntligt berättande på folkbibliotekets sagostund”, vilken lägger fokus på det muntliga berättandet i sagostunder, vilket ställs i motsättning till högläsning ur en bok. Margareta Svensson (2005) har skrivit magisteruppsatsen ”Sagostunder på folkbiblioteket. Ur sagostundsledarens perspektiv” där sagostundsledarens syfte med sagostunden, vilken metodik som hen använder och vilket innehåll hen använder ställs i fokus. Där ses alltså sagostundsledaren som en aktiv aktör och begreppet ”vuxenperspektiv” används för att visa på en kontrast mot ”barnperspektiv”. Christina Johnson (2014) har skrivit masteruppsatsen ””In i sagans land’. Aktionsforskning i bibliotekspraktiken med syfte att utveckla sagostunden” som syftar till att undersöka barns interaktion med varandra, sagostundsledaren och ”artefakter”, det vill säga till exempel rekvisita, under sagostundstillfället. Ett annat syfte är att undersöka ”hur sagostunden kan utvecklas ur delaktighets- och jämställdhetsperspektiv” (2014, s. 81). I uppsatsen talas det även om sagorum, med funktionen att ”fysiskt rama in verksamheten” (2014, s. 65) och att verka som kontext för sagostunden. Gunilla Brodin (2005) har skrivit magisteruppsatsen ”Varför sagostund?

---

¹ I föreliggande uppsats används begreppet rekvisita istället för attribut, eftersom informanterna själva använde det begreppet.

Sagostundsverksamheten på folkbibliotek igår och idag” som genom att titta på fenomenet sagostund historiskt sett undersöker varför det används idag. Uppsatsen betonar alltså sagostunders långa tradition som viktig för hur de ser ut idag.

2.4 Rum för barn på folkbibliotek

Det finns exempel på undersökningar av biblioteksrum för barn. Ett exempel på forskning kring biblioteksmiljö är antologin *Barnet, platsen, tiden. Teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld* (Rydsjö, Hultgren & Limberg 2010). I några av bokens texter anknyts behandlingen av biblioteksrummen till ett barnperspektiv, ett begrepp som även används av Borrman och Hedemark i förfållande till sagostunder och kan beskrivas på följande sätt: En verksamhet eller miljö kan beskrivas som sedd antingen utifrån ”barnperspektiv” eller utifrån ”barns perspektiv”, där det tidigare innebär att vuxna utformar verksamheter utifrån vad vuxna tycker är bäst för barn och det senare innebär att vuxna utformar verksamheter utifrån vad barn önskar (Borrman & Hedemark 2015, s. 84).

Johansson skriver i artikeln ”Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv” om rummets betydelse för barns delaktighet:

Rummet och dess arkitektur och inredning och kroppars förhållande till den fysiska omgivningen är centrala element i både bibliotekariers och forskares verksamheter och de är det också utifrån den betydelse de har för barns delaktighet och empowerment.

(Johansson 2010, s. 42)

Här talas alltså om barn i biblioteksrum i allmänhet. De rum som är mest slutna och som är riktade till endast barn, det vill säga sagorummen, finns det inte mycket forskning omkring. Ett exempel är dock magisteruppsatsen ”Sagorum i Skåne” (Åberg 2003), som använder andra perspektiv än den föreliggande uppsatsen och delvis andra metoder. I uppsatsen undersöks vilken ställning sagorum har på de svenska folkbiblioteken genom att till exempel undersöka hur femton stycken skånska sagorum ser ut, används, var de placeras och hur bibliotekschefer. Uppsatsförfattaren undersöker alltså själva rummen inte enbart i en sagostundskontext utan ser på hur rummen används och introducerar en sagorumstypologi: ”berättarrum”, ”programrum” och ”allaktivitetsrum” (Ibid., s. 33f). Eftersom sagorummen i min studie behandlas utifrån deras roll i sagostundsaktiviteter och inte deras roll i hela biblioteksverksamheten och folkbibliotek som institution skiljer min studie sig från den uppsatsen.

2.5 Teknologi inom barn- och ungdomsverksamheten på folkbibliotek

Artikeln ”Libraries ’app up’ storytime” (Samtani 2013) behandlar olika folkbibliotek i Amerika som använder appar, iPad och teknologi under sagostunder. Författaren hänvisar till fenomenet som ”digital storytime” och pekar på det som en del av en allmän vändning mot att använda appar och teknik i ”children's library programs for education, entertainment, and involving parents in the learning process.” (Ibid.).

Det föränderliga medielandskapet och den teknologiska utvecklingens inverkan på bokens och litteraturens ställning diskuteras till exempel av Carlsson (2012, s. 14). Detta gäller inte specifikt barn, men den målgruppen är en del av utvecklingen. Eriksson diskuterar olika medier som vid den tidpunkt när texten skrevs (1994) fanns tillgängliga inom barnbibliotek och lyfter fram datorer som ett experiment syftande till att hitta nya vägar att utveckla barnbiblioteket (Eriksson 1994B, s. 47ff).

Relevant för forskning om barn och bibliotek är också barns medievärldar. Detta undersöks till exempel av Hernwall i artikeln ”Barns och ungas medievärldar – exemplet identitetsskapande online” (Hernwall 2010). Detta sker utanför bibliotekets rum, men påverkar barnens syn på världen och är därför någonting som bibliotek kan behöva förhålla sig till.

På samma sätt som det har skrivits akademiska uppsatser om olika delar av barn- och ungdomsverksamheten vid folkbibliotek har teknologisk användning i barnbiblioteks verksamhet undersökts i till exempel Hanna Agebjörns och Mia Nilssons (2013) masteruppsats ”Litteracitet, små barn och ipad. En fallstudie av ett barnbiblioteks användande av ny teknik i en läsfrämjande kontext”. Uppsatsen undersöker ett specifikt projekt på Helsingborg stadsbibliotek (Sagoworkshop – min e-bok) och ser särskilt på hur interaktionen mellan tekniken, barnen och vuxna fungerar i en läsfrämjande kontext.

2. 6 Sammanfattning av tidigare forskning

Sammanställningen av de aspekter som tidigare forskning delas upp i grundas i materialet för föreliggande undersökning och mina ingångar till det.

Själva sagorummen är sparsamt behandlade. Den tidigare forskningen har snarare rört sig kring barnbibliotek, om läsfrämjande, om rumslighet i barnbibliotek, om sagostunder och om teknologiska hjälpmedel vid biblioteksverksamhet riktad till barn. Det som har skrivits är av skiftande karaktär, och har utgångspunkt i olika discipliner och olika perspektiv.

Föreliggande uppsats bidrar med fokusering mot bruket av sagorummet under sagostundstillfället och bygger bland annat på observationer av det aktiverade rummet under sagostunden. Observationer av sagostunder i sagorum har gjorts tidigare, men där har inte själva rummen fått en så central roll. Inte heller har de rumslighetsrelaterade teorier som används i föreliggande uppsats applicerats på ett liknande material, så vitt jag har kunnat utröna. De tre sagoverksamheter som är föremål för undersökningen här har inte tidigare studerats utifrån dessa perspektiv.

3. Teoretiskt ramverk

För att kunna undersöka sagostunder vid folkbibliotek utifrån de ramar som ovan beskrivits behövs flera teorier. Det som knyter samman dem är pedagogiken i sagostunden. De bibliotek som jag har valt har alla ett fysiskt avgränsat sagorum och hur det används i sagostunden ser jag som en del av pedagogiken. Den föreliggande framställningen utgår från sociokulturella aspekter där lärande har en viktig plats och olika rumsliga aspekter för att undersöka sagorummet.

3.1 Sociokulturella aspekter

Den ryske pedagogikteoretikern Lev Vygotskijs kulturhistoriska eller sociokulturella teori grundar sig i tanken att mänskligt samspel med omvärlden (genom till exempel barnens möte och interaktion med denna) är viktig för barns lärande. Vygotskij menar (enligt Lindqvist 1999) att den organiserade sociala miljön är en viktig faktor i barns lärande och att läraren, vilken i den följande analysen jämförs med bibliotekarien/sagostundsledaren, har som uppgift att organisera denna och ge barn hjälpmedel så att de själva kan lösa uppgiften. Detta kan relateras till läsfrämjande uppdrag där målet är att barn själva ska läsa. Kommunikation är också viktigt enligt Vygotskijs teori och barn ses i sammanhanget främst som en grupp istället för flera individer. Samspelet mellan barn och barn samt mellan vuxen och barn är också viktig. Eftersom sagostunder handlar om en pedagogisk metod riktad mot barn som en kollektiv grupp är Vygotskijs tankar mycket relevanta att använda i relation till sagoverksamhet och kan knappast förbigås. Även några av de uppsatser som tidigare har skrivits i ämnet har använt sig av Vygotskij.

Ett sociokulturellt perspektiv på lärande används även av den svenske pedagogen Roger Säljö som skriver att: ”genom att samspela med andra i olika kollektiva verksamheter, kan vi utnyttja de begränsade förutsättningar naturen gett oss som enskilda fysiska varelser.” (Säljö 2014, ss. 21-22).

Samme författare lyfter också fram att människan utvecklar och använder fysiska och språkliga redskap, vilket skiljer ut henne från andra arter (Säljö 2014, s. 74). Detta är en tanke som också har formulerats av till exempel Vygotskij i *Tänkande och språk* (Vygotskij 2001). Vygotskij menar enligt pedagogen Sandra Smidt att ”allt lärande är socialt” och att barns lärande sker med hjälp av interaktion med andra (vuxna och andra barn) och att det innefattar ”kulturella redskap i form av tecken och semiotiska system som har utvecklats genom kulturen och förts vidare och omvandlats av människor inom denna kultur.” (Smidt 2010, ss. 108-109).

Det sociokulturella perspektiv som skisseras ovan betonar barnens gemensamma verksamhet som styrs av en vuxen ledare och de deltagandes interaktion. Även fysiska och språkliga redskap som hjälp för lärande lyfts fram. Allt detta ger perspektivet relevans för studiet av sagostunden.

3.2 Rumsliga aspekter

Jag använder mig av olika rumsliga ingångar för att behandla sagostunden i sagorum.

3.2.1 Michel Foucaults heterotopi-begrepp

Jag har valt att vidga det teoretiska ramverket genom att tillföra Foucaults heterotopi-begrepp som jag menar kan knytas till ett pedagogiskt tänkande. Tidigare har heterotopibegreppet tillämpats inom biblioteks- och informationsvetenskap i en undersökning av wikipedia som digitalt rum (Haider & Sundin 2011). Foucault skriver om heterotopi i *The Order of Things* (2005) och *Of Other Spaces* (1986). En heterotopi kan beskrivas som en plats som är skild från världen omkring där det råder andra regler och mönster och där speciella handlingar utförs. Foucault talar i *Of other spaces* (1986, s. 26) om bibliotek som heterotopier specifika för Västerlandets kultur under 1900-talet. Sagorummet skulle kunna betraktas som en heterotopi inom denna heterotopi genom att man skapar en fiktiv värld som man når genom en (ibland dold) ingång (som till exempel i de studerade sagorummen Sagogrottan, Sagoskåpet och Bokskogen). Rummet, som till sin utformning refererar till fiktiva platser, används för sagoverksamhet, som använder sig av fiktion. De olika referenserna – rummets och sagans – pekar inte nödvändigtvis mot samma fiktion. Eftersom heterotopin kan förena platser och sfärer som i vanliga fall är oförenliga rumsligt (Foucault 1986, ss. 22-26), kan rummets heterotopiska egenskaper aktiveras vid sagostunden i relation till barnens verklighet. I rummet, under sagostunden, råder andra regler och en annorlunda förhållande till även biblioteksrummet utanför. Jag ser i detta arbete heterotopi som en del av ett byggande av en pedagogisk miljö och på det sättet kan det kopplas till sociokulturella perspektiv.

Det heterotopiska rummet är avskilt från omvärlden genom gränser. För att gå in i rummet måste gränsen överskridas, och detta sker ofta genom någon form av ritual. Ritualen gör gränsöverskridandet till en markerad händelse som skiljer före och efter, inne och ute.

3.2.2 Victor Turners liminalitetsbegrepp

I diskussionen kring rum och gränser kan ytterligare det antropologiska begreppet liminalitet användas. Den amerikanske antropologen Victor Turner skriver om liminalitet och övergångsriter i "Frame, Flow and Reflection: Ritual and Drama as Public Liminality" (Turner 1997, ss. 94-96) och *The ritual process: structure and anti-structure* (Turner 1979, ss. 465-467).

Liminalitet behöver inte nödvändigtvis referera till rumslighet, utan kan även relatera till tidsaspekter och förutsätter en förändring av tillstånd. Liminalitetsbegreppet härstammar från *limen*, det latinska ordet för tröskel, och används för att beteckna en rituell övergångsfas mellan två tillstånd. Det betecknar alltså ett mellanläge och kan

sägas frigöra människan från de normer som råder i världen utanför. En övergångsrit består i allmänhet av tre faser: en separation från utgångsläget tydligt definierade förhållanden, som följs av en liminal tröskelfas, där osäkerhet råder, och som leder till ett nytt tillstånd av stabilitet.

För övergången från den omgivande världen och dess förhållanden och distraktioner till det heterotopiska rummet/tillståndet i sagostunden brukas olika ritualer som kan analyseras utifrån dessa mönster.

3.2.3 Henri Lefebvres sociala rum

Ytterligare en teoribildning kring rumsskapande i olika kontexter är den franske sociologen Henri Lefebvres teori kring den sociala produktionen av rum (Lefebvre 1991). Socialt rum skapas genom interaktion mellan människor och kan handla om en begränsad tid istället för ett fysiskt rum med väggar. Rummet kan byggas upp av händelsen som skapas vid den mänskliga interaktionen (Ibid., ss. 11-12). Det som händer inne i rummet skapar det sociala rummet och kan också knytas till heterotopin.

3.3 Sammanfattning

Som teoretiska grundvalar för mitt planerade projekt har jag valt att utgå från sociokulturella teorier och relatera dem till Foucaults begrepp "heterotopi" som också knyts till det antropologiska begreppet "liminalitet" och till Lefebvres produktion av socialt rum. Jag kommer att se på heterotopi och rumsliga aspekter som en del av ett byggande av en pedagogisk miljö och på det sättet koppla det till sociokulturellt perspektiv.

4. Metod

De metoder som har använts i undersökningen har valts i relation till ämne, forskningsfrågor, syfte och teori. För att kunna samla in material till denna undersökning har krävts flera metoder. Mest relevant är då kvalitativ metod genom observationer och intervjuer. Eftersom den ”sociala interaktionen” i sagostunder är viktig för undersökningen är kvalitativ metod rimligast att använda (Alvesson & Sköldberg 2008, s. 17). Den sociala interaktionen är också en motivering till valet av observation som metod i den här studien. Jag har intervjuat särskilt utvalda personer (sagostundsledare) eftersom jag för undersökningens fokus är intresserad av just deras syn på sagoverksamheten. Därför är inte enkäter en relevant metod för min undersökning då det inte är en *grupp* personer eller ett statistiskt resultat som kan besvara undersökningens frågor. Avsikten är att ge en samlad bild av de olika sagoverksamheterna genom observationer och intervjuer. Fokus ligger på bibliotekens intentioner, vilket ger intervjuerna och rummet en överordnad roll över utfallet av den enskilda sagostunden.

När det gäller urval gjordes valet av bibliotek i en förberedande fas av arbetet. Att valet föll på just Landskrona, Lund och Kristianstad stadsbibliotek byggde på en förberedande orientering bland skånska stadsbibliotek och huvudbibliotek som visade att de utvalda representerar inbördes olika typer av sagoverksamhet och sagorum. Nästa steg i urvalet var vilka sagostunder som skulle studeras. Här valdes den återkommande sagoverksamheten på svenska som av biblioteket självt definieras som sagostund. Den återkommande sagoverksamheten är riktad till olika åldersgrupper inom förskoleåldern. Vid en jämförelse mellan de olika bibliotekens sagoverksamhet visar det sig att deras sagostunder inte sinsemellan har motsvarande målgrupper i åldershänseende; medan Lund och Landskrona har särskilda sagostunder för barn under 4 år, har Kristianstad endast Magi i Bokskogen, riktad till åldersgruppen från 3 år, som rubriceras som sagostund. Detta kan vara viktigt att ta hänsyn till, metodiskt sett, i en jämförande studie. Jämförelsen används för att urskilja olika möjligheter kring utformningen av sagoverksamhet och inte för att värdera dem i förhållande till varandra.

I Lund observerades ett extra tillfälle av Småbarnssagor i Sagoskåpet, för att komplettera underlaget. Detta riktade sig till en förskolegrupp, vilket medförde att barnen hade en annan ålderssammansättning än den vanliga, men enligt sagostundsledaren förlöpte den på samma sätt som motsvarande reguljära tillfälle.

Informanterna tillfrågades inför observationer och intervjuer, och har alltså valt att vara med i undersökningen. I de fall där sagostundsledare av olika skäl inte gett sitt medgivande till observation, har inte observation kunnat göras. Observationerna gjordes under några veckor i februari och mars. Under den tiden fanns ett begränsat

antal sagostundstillfällen. På grund av praktiska omständigheter, som till exempel besöksfrekvens, har möjligheter till att göra observationer fördelats något ojämnt. Alla tillfrågade har medverkat i intervju.

Fokus för uppsatsen är sagostundstillfället, sagorummet och sagostundsledaren. Under observationerna är allt som händer under ett sådant tillfälle intressant, även hur barnen betar sig, interagerar med sagostundsledare och varandra, men från sagostundsledarens perspektiv (se Johansson & Karlsson 2013, s. 29). Observationerna syftar till att se själva sagostundssammanhanget och den pedagogik som sagostundsledaren använder i sagostunden som läsfrämjande aktivitet. Eftersom bibliotekets intention med sagoverksamheten är mest centralt i undersökningen, är intervjuerna med sagostundsledarna väsentliga. Därför var inte intervjuer med barn aktuella, och därför var det heller inte relevant att söka föräldrars godkännande till medverkan i undersökningen.

Studien utgår från två metodiskt olika aspekter/delar, nämligen intervju och observation av sagostunder, vilket också inkluderar studium av sagorummet. Den helhetsbild som utifrån dessa delar skapas av de olika sagostundsverksamheterna ligger sedan till grund för den analys som görs av respektive biblioteks sagostunder.

4.1 Intervjuer

Intervjuer intar en viktig position i undersökningen i relation till observationerna, eftersom observation som metod innebär att jag som forskare själv tolkar det jag ser (Alvesson & Skoldberg 2008, s. 22) och kanske kan även min närvaro påverka sagostundssituationen på något sätt. Därmed erbjuder intervjun ett lämpligt sätt att testa om huruvida det jag har observerat stämmer överens med sagostundsledarens intentioner och analysera eventuella diskrepanser. Det är också viktigt att resonera kring vad det innebär att jag är delaktig i sagostundssituationen.

Enligt Göran Ahrne och Peter Svensson är intervju en mycket användbar metod som både har styrkor och svagheter (Ahrne & Svensson 2011, s. 56). En svaghet är att den inte ger en fullständig bild av ett fenomen och därför kan det vara nödvändigt att komplettera den metoden med andra metoder (Ibid.). Säljö (2014) menar att intervjuer, utifrån ett sociokulturellt angreppssätt, måste behandlas på ett reflekterat sätt, då det kan finnas en tendens att se intervju som en metod att komma åt informanternas tankar, men detta är inte möjligt. Istället bör intervju ses som ett medel att studera en företeelse och kommunikationen under själva intervjusituationen. Han uttrycker det som följer:

Vad vi får reda på genom att ställa en fråga i en intervju är just vad individen – i den aktuella situationen och givet de villkor man uppfatta gälla – finner rimligt och önskvärt att säga och/eller vad man i hastigheten kommer på.

(Säljö 2014, s. 115)

Ett liknande synsätt förs fram av Steinar Kvale och Svend Brinkmann som lyfter fram kunskap som någonting som skapas genom samtalet mellan intervjuare och informant (Kvale & Brinkmann 2009).

En aspekt av urval vid intervju är informanter. Det finns inte specifika regler för hur man ska göra urval av informanter vid en kvalitativ undersökning så som det finns vid en kvantitativ statistisk undersökning (Ahrne & Svensson 2011, s. 42). Dock är det viktigt att kunna motivera hur man har valt intervjupersoner så att det inte bara är en oreflekterad slump (Ibid.). Det finns två möjligheter vid urval: slumpmässigt och icke-slumpmässigt urval. Jag har intervjuat de sagostundsledare som ansvarar för de sagostunder som jag observerar. Alltså är det ett icke-slumpmässigt urval.

Vid intervjusituationen finns också en maktaspekt att ta hänsyn till. Kvale och Brinkman påpekar att en forskningsintervju inte är en dialog mellan två likställda personer, då den ena parten, forskaren, kontrollerar situationen (Kvale & Brinkmann 2009, s. 19).

4.2 Observationer

Enligt Ahrne och Svensson är observationer, och då särskilt när forskaren är deltagande observatör, en metod som erbjuder ”närhet och distans samtidigt” (Ahrne & Svensson 2011, s. 98). Författarna fortsätter: ”Deltagande observatörer studerar det rumsliga, såsom dekorer, vad människor gör, hur och vad människor säger eller på annat sätt kommunicerar.” (Ibid., s. 99f). Enligt Ahrne och Svensson kan rumsliga förhållanden alltså innefattas i observation som metod. Själva sagorummet som plats och rum spelar en central roll i min undersökning. Observationsguiden utformades med så stor bredd som möjligt för att ge utrymme för oförutsedda faktorer och fånga upp många aspekter.

Enligt Barbara Czarniawska kan den typen av observation som jag använder mig av beskrivas med termen ”shadowing” (2007, s. 20ff). Hon menar att det i den metoden finns en möjlighet att skilja på agerande och observerande och att dessa ska ha en form av dialog. Eftersom jag observerar bibliotekarier som håller sagostunder skulle ”shadowing” kunna vara en alternativ benämning för det då jag står utanför och tittar på till exempel pedagogik och interaktion. Czarniawska menar att ”shadowing” erbjuder en typ av ”outsidedness” (Ibid., s. 21) där både agerande och ”accounts of actions” kan undersökas (Ibid., s. 10). Vidare tar hon upp det faktum att den som observerar/skuggar kan påverka situationen (Ibid., s. 31). Eftersom själva interaktionen och själva rummet är en viktig del har jag valt att använda mig av begreppet ”observation”, i enlighet med Ahrne och Svensson, enligt vilka rumsliga förhållanden, som tidigare påpekats, kan innefattas i observation som metod.

Som tidigare påpekats kombineras i föreliggande undersökning intervju och observation och det är samma sagostundsledare som intervjuas och som observeras. På så sätt kan jag både se vad som händer i rummet vid sagostundstillfället och få ta del av sagostundsledarens synpunkter kring det.

Min ambition har varit att göra en observation vid varje bibliotek av det som biblioteket kallar sagostund eller liknande, bedrivs kontinuerligt och på svenska. I de fall där det finns olika sagostunder för olika åldersgrupper vid samma bibliotek är det relevant att observera flera. Detta eftersom pedagogiken i sagostunder för olika åldersgrupper kan tänkas skilja sig åt. Efter sagostundssituationen har en intervju med sagostundsledaren genomförts.

Som tidigare har nämnts ger inte ett fåtal observationer en fullständig överblick över ett fenomen i stort. Dock ger det en inblick i hur sagostunder kan se ut idag vid de olika biblioteken som studeras. Då få tillfällen kunnat observeras bör man vara medveten om att ett enskilt tillfälle kan präglas av omständigheter som gör det icke representativt genom att det kanske har ett litet antal besökande eller andra yttre faktorer. Till exempel drabbade en atypisk ojämnheter i besöksfrekvensen de planerade observationerna av den äldre åldersgruppen i Landskrona, troligen på grund av sammanfall med skollov och väderförhållanden, som uppenbarligen ligger utanför bibliotekets kontroll. Grundliga separata intervjuer kring både den äldre och den yngre målgruppens sagoverksamhet, observationer av rummet och av den yngre åldersgruppens sagostund i satorummet i Landskrona har dock kunnat genomföras.

4.3 Bruk av dokument

De dokument jag har använt är offentligt tillgängliga och öppet sökbara måldokument i form av de utvalda bibliotekens biblioteksplaner. De olika bibliotekens biblioteksplaner har delvis olika förutsättningar, vilket kan vara viktigt att ha i åtanke då man tolkar dem. Den tillgängliga biblioteksplanen för Landskrona gäller 2015-2018 och Kristianstad 2015-2017, medan Lunds är producerad för 2008-2014. Jag betraktar dokumenten som en typ av kontextuell bakgrund för studien, vilket kan kopplas till pedagogikern Sharan B Merriams resonemang om att dokument i kvalitativa studier kan användas för att ”skapa en historisk förståelse” (Merriam 1994, s. 121). Dokumenten används alltså inte för att göra en text- eller diskursanalys. I föreliggande studie ställs sagoverksamheten i relation till läsfrämjande verksamheter. Jag har därför valt att använda mig av biblioteksplaner – eftersom alla folkbibliotek enligt lag utformar och använder sådana och kan vara en viktig del i planerandet av läsfrämjande verksamheter (jfr Hedemark & Hampson Lundh 2014, s. 40).

4.4 Genomförande

Enligt Ahrne och Svensson (2011) blir innebörden olika om intervju eller med observation görs först i ordningen. I denna undersökning gjordes först observationer av sagoverksamheten vid de olika biblioteken och sedan gjordes intervju med sagostundsledarna för de respektive sagostundstillfällena. Den ordningsföljden kan till exempel användas för att bekräfta materialet från observationerna (Ahrne & Svensson 2011, s. 56).

Intervjuerna gavs semistrukturerad karaktär, eftersom den typen av intervju är mest relevant att använda tillsammans med observationerna. På det sättet kunde jag anpassa frågorna vid varje tillfälle till iakttagelser jag gjort vid observationerna. Det kan diskuteras huruvida detta möjligen kan vara problematiskt, då det medför att intervjuerna inte uteslutande behandlade samma aspekter av sagostunder. Dock är i grunden intervjufrågorna de samma och därför går intervjumaterialet att jämföra. Intervjuerna gjordes i direkt anslutning till de observerade sagostundstillfällena (i de fallen där observation var möjligt), vilket möjliggjorde att ställa frågor som jag fann intressanta under observationstillfällena. Vid intervjuerna utgick jag från en intervjuguide (se bilaga 1). Vid de flesta tillfällena ägde intervjuerna rum i

sagorummet och tog ungefär 30 minuter. Vid intervjutillfällena tillämpades inspelning av samtalet och sedan transkribering av materialet. På grund av tekniska problem kunde inte inspelningar göras vid två intervjuer. Då gjordes, däremot, omfattande anteckningar. Min analys är inriktad på sakinnehållet i vad informanterna säger, och inte på exakt hur det sägs, och därför har jag gjort vissa förenklingar i transkriptionerna från inspelningarna, såsom att utelämma tvekan och upprepade ord.

Bilderna som finns i bilaga 3 fungerar inte som material och kommer inte att analyseras, utan de fungerar som komplement till de språkligt formulerade beskrivningarna, och därigenom stöd för läsaren, under huvudrubriken ”Resultat”.

4.5 Urval

Enligt Ahrne och Svensson (2011, s. 24) kan flera empiriska objekt väljas utifrån konceptet att de är lika varandra eller att de skiljer sig åt. Mina empiriska objekt liknar varandra på så sätt att alla är folkbibliotek och huvudbibliotek. Ett annat ställningstagande beträffande urval är vilka sagostunder som observeras. Där har valet fallit på de sagostunder på svenska som återkommer och är ”öppna” sagostunder, det vill säga inte riktar sig till en sluten grupp, såsom en förskolegrupp. Där det finns sagostunder för olika separerade åldersgrupper har jag gjort separata intervjuer och observationer inriktade på de olika åldersgrupperna. Om endast en åldersgrupp finns har jag observerat den. Genom att jämföra tre specifika bibliotek har jag sökt att se likheter och skillnader i hur sagostunder fungerar på de olika biblioteken.

Anledningen till att jag valde just Landskrona stadsbibliotek, Lunds stadsbibliotek och Kristianstad stadsbibliotek är att de har visat sig ha hittat olika vägar att bedriva sin sagoverksamhet på. En annan anledning är att de alla tre är folkbibliotek och huvudbibliotek i sin stad, samt alla har ett sagorum, vilket gör att de har liknande förutsättningar och kan jämföras på samma premisser. Däremot har kommunerna olika förutsättningar i fråga om till exempel ekonomi, befolkningssammansättning och social struktur. Tillsammans representerar de ett brett spektrum med hänsyn till sagoverksamhet på folkbibliotek. På grund av detta är de lämpliga att använda i en jämförande studie i relation till varandra. Detta kom jag underfund med när jag inledningsvis gjorde en liten undersökning av vad folkbibliotek har för typ av sagoverksamhet. Jag har valt att jämföra tre bibliotek vars sagostunder jag redan har någon tidigare kännedom om för att studera ramarna för skillnader/likheter och placera in sagostunden som pedagogisk läsförmedlande metod i bibliotekets barn- och ungdomsverksamhet. Detta ger genom sitt begränsade urval en analys av förekommande verksamheter och olika möjligheter, men en begränsad möjlighet till generalisering av sagostundsfenomenet.

4.6 Analys och bearbetning av insamlat material

Efter materialinsamlingen av observations- och intervjumaterialet gjordes flera grundliga genomläsningar och lyssningar samt transkribering av det tillgängliga intervjumaterialet. Utifrån det observations- och intervjumaterial kunde sedan vissa teman skönjas i relation till syftet och frågeställningarna. Detta markerades med

färgkodning i det skrivna materialet. Det är oundvikligt att bearbetningen till viss del innehåller tolkningar som har att göra med min förståelse och syftesformuleringen eftersom vissa aspekter då väljs bort. Själva analysarbetet pågick alltså även under insamlingen av materialet (se Merriam 1994, s. 121).

I sammanställningen av intervju- och observationsmaterialet har jag använt mig av citat från intervjuerna eftersom det återger informanternas formuleringar som kan vara viktiga för tolkningen. Däremot har jag inte citerat mina egna observationsanteckningar eftersom det är mina egna iakttagelser som därigenom redan har passerat min tolkningsprocess.

4.7 Etiska överväganden

En viktig aspekt att tänka på vid genomförandet är etik. Vikten av anonyma svar vid intervju nämns hos Ahrne och Svensson (2011, s. 65). I en del av de uppsatser som har skrivits i ämnet är både informanterna och biblioteken anonyma. Eftersom min undersökning grundas i en jämförande studie mellan tre olika bibliotek skulle det vara svårt att åstadkomma en anonymisering av biblioteken, vilket inte heller är riktigt önskvärt. Rummen spelar en viktig roll och de är helt särskilda. Eftersom också vikten av informanternas svar är grundade i deras funktion i förhållande till det observerade tillfället är inte absolut anonymitet riktigt önskvärd. Däremot har jag funnit det lämpligt att inte nämna informanterna vid namn.

Eftersom jag inte kommer att nämna informanterna vid namn och inte heller använda något genus-perspektiv är det inte heller relevant att använda olika pronomen. Informanterna, som är sagostundsledare, betecknas i framställningen med bokstäver A-E, och då samma person intervjuats/observerats beträffande olika kategorier av sagostunder har en siffra lagts till:

Landskrona Småagor: A:1

Landskrona Sagostunder: A:2

Lund Småbarnssagor i Sagoskåpet: B

Lund Småbarnssagor i Sagoskåpet extra²: C

Lund Sagostunder: D

Kristianstad Magi i Bokskogen: E

Eftersom biblioteken inte anonymiserats refererar jag till sagostunder med bibliotekens namn och typen av sagostund.

Det har inte förekommit några intervjuer med barn eller andra deltagare i sagostunderna, och det har inte skett några inspelningar, filmats eller tagit några fotografier under sagostunderna. Jag refererar inte heller till några individuella deltagare så att deras identitet kan urskiljas.

---

² Här avses det tillfälle av Småbarnssagor som hölls för en förskolegrupp. Upplägget motsvarade reguljära Småbarnssagor.

En annan aspekt att beakta är att jag arbetar som timanställd på Landskrona stadsbibliotek. Det kan föra med sig att jag har en annan förförståelse kring sagoverksamheten vid biblioteket och känner personen som jag intervjuar. Det behöver inte motivera ett annat val av studieobjekt, eller förringa värdet av undersökningen, men det har varit en faktor att ha i åtanke vid arbetet med undersökningen.

I uppsatsen används som bilagor fotografier som jag har tagit för att visa hur sagorummen ser ut. Jag bedömer att de behövs för att få en bild av hur rummen och deras ingångar, som speciellt kommer att diskuteras, ser ut. Eftersom det inte är några igenkännbara människor med på bilderna bör det inte bereda några etiska problem.

5. Bakgrund

För undersökningen framstår det som relevant bakgrund att göra en kort historisk överblick över bibliotek riktade till barn ur ett svenskt perspektiv, och fenomenen sagostund och sagorum, som är centrala för uppsatsen.

5.1 Barnbibliotek

Det första barnbiblioteket i Sverige grundades i Stockholm 1912 (Rydsjö 1994, s. 15). Inspirationen till det kom via Valfrid Palmgren, som under en resa till USA 1907 besökte amerikanska barnbibliotek, vilket kom att prägla den svenska utvecklingen (Skoglund 1986, ss. 23-24). Efter de amerikanska barnbiblioteken blev Danmark istället inspirationskällan. I Danmark omarbetades bibliotekslagen från 1920 så att det år 1931 även inkluderade verksamheten vid barnbibliotek och på 1960-talet blev det obligatoriskt med barnavdelningar på samtliga folkbibliotek (Ibid., s. 28). Att använda multimedia i barnbibliotekets verksamhet, till exempel musik och film, var också någonting där inspirationen kom från Danmark (Ibid.). Under tiden som svenska barnbibliotek influerades av utvecklingen i Danmark framarbetades ”en ’svensk modell’ för barnbiblioteksarbete” (Ibid.). Denna svenska modells profil bestod bland annat i att prioritera ”det skrivna och tryckta ordet” (Ibid., s. 29).

På 1960-talet började barnbiblioteket att expandera, men ”idéer och verksamhetsformerna utvecklades” under 1930- och 1940-talen, till exempel ”sagostunder, bokklubbar och undervisning i hur man använder biblioteket” (Rydsjö & Elf 2007, s. 30).

5.2 Sagostunder som fenomen

Sagoberättande på folkbibliotek infördes i Sverige först på Stockholms stadsbibliotek i början av 1900-talet av Valfrid Palmgren (Törnvall-Olsson 1972, s. 61). Även Malmö stadsbibliotek var tidiga med att ha sagostunder (Ibid.).

Enligt Borrman & Hedemark (2015, s. 115) riktar sig vanligen sagostunder till barn i åldern 3-5 år, men att det på många ställen även finns motsvarande som riktas till yngre barn och innehåller då ramsor och fingerlekar.

5.3 Sagorum

I många svenska folkbibliotek inrättas sagorum under 1900-talet för att använda till sagoverksamheten. 1928 gjordes det första sagorummet på ett svenskt folkbibliotek. Det var Stockholm stadsbibliotek. (Åberg 2003, s. 10)

Lillemor Törnvall-Olsson lyfter i sin artikel från 1970-talet fram lokaler som sagostunder på folkbibliotek förekommer i och skriver: ”I de nya biblioteken brukar för det mesta finnas ett litet sagorum eller en ’sagogrotta’ som används för detta ändamål, men som står oanvänt större delen av dagen.” (Törnvall-Olsson 1972, s. 65). Författaren lyfter även fram andra fysiska platser där sagostunder kan förekomma, till exempel i biblioteksrummet med avskiljande tyg eller liknande (Ibid.).

Falk och Möller (2009, s. 13) menar att det är viktigt att skapa ett eget rum för sagostunderna, men att det däremot inte behöver handla om ett fysiskt rum (eftersom olika bibliotek har olika förutsättningar) utan om en ”känsla att gå in i ett annat rum – i sagans värld om man så vill – man kan försöka förmedla till barnen.” För att gå in i detta symboliska rum används olika ritualer. Författarna betonar alltså vikten av ett rum för sagostundsverksamheten, men rummet kan vara antingen fysiskt eller socialt. Med det sociala rummet avser Lefebvre det rum som skapas av mänsklig interaktion och som inte nödvändigtvis omges av fysiska väggar (Lefebvre 1994, ss 11-12).

6. Resultat

I det här kapitlet kommer stora delar av materialet att redovisas. Under delkapitlen som rör sagostunder är det främst deras utformning och upplägg som kommer att presenteras. Mer kommer att placeras under kapitel 7, i analyskapitlet uppdelat i teman. Alla biblioteken marknadsför även på turistbyråernas hemsidor.

6.1 Landskrona stadsbibliotek

Landskrona stadsbibliotek är beläget centralt i staden, i affärs- och bostadskvarter. Det finns flera skolor i närheten, men det har inte direkt kontakt med andra kulturinstitutioner, förutom en teater i relativ närhet. Biblioteket är sedan några år inrymt i en ombyggd, före detta brandstation. Biblioteket har två våningar, varav bottenvåningen inrymmer barnavdelningen, och i denna finns sagorummet.

I ”Ny biblioteksplan för Landskrona stad 2015-2018” presenteras folkbiblioteks roll för barn och unga på följande sätt:

Barn och unga ska prioriteras genom ett ständigt aktuellt medieutbud och genom erbjudanden om aktiviteter och program i riktade satsningar på olika åldersgrupper. Biblioteket har ett viktigt uppdrag att hjälpa till med förmedling av relevant information, göra ett riktat urval och en kvalitetsgranskning. Att kunna läsa och förstå en text är en grundförutsättning för att kunna vara aktivt delaktig i samhället, en förutsättning för att kunna söka och värdera information. Barn och unga har sämre läsförståelse och läser mindre idag, biblioteken måste bryta den här trenden genom att väcka läslust och främja språkutvecklingen

(Landskrona stad 2014, s. 5)

I biblioteksplanen framhävs alltså bibliotekets roll i läsfrämjande för barn och unga. Även främjande av språkutveckling lyfts fram. I Landskrona stadsbiblioteks barnprogram för våren 2016 presenteras bland programpunkterna en grupp av punkter som återkommande. det återkommande programmet av sagostund 3-6 år, Småsagor 1,5-3 år, sjung med ditt barn 8 mån-3 år, bokfika 10-13 år och filmklubben 3-5 år (Landskrona stad 2016A). Dessa sagostunder är på svenska. Av dessa programpunkter sker alla förutom bokfika i sagorummet.

Bibliotekets kontinuerliga sagoverksamhet består av Småsagor som är riktade till åldersgruppen 1,5-3-åringar och ”sagostund” som är riktade till åldersgruppen 3-6-åringar. Det framgår inte i programmet vilka sagor som ska läsas under sagostunderna.

Både Småsaor och Sagostunder förekommer varannan vecka under terminstid. Till dessa öppna sagostunder behövs ingen anmälan. Detta kan tolkas som maximal öppenhet mot en bred grupp av barn, men innebär också att man har mindre överblick över hur många barn som kommer och huruvida sagostunden faktiskt blir av varje gång.

De följande avsnitten grundar sig förutom på intervjuer även på observation (Observation av Småsaor, Landskrona stadsbibliotek).

6.1.1 Sagorum (Sagogrottan)

I programpunkten nämns inte sagorummet. Sagorummet heter Sagogrottan, men det finns skilda åsikter kring om det är lämpligt att nämna sagorummet vid namn. En anledning till att vilja undvika en sådan benämning är tanken att fantasi inte ska bestämmas åt barn (A:1, Landskrona stadsbibliotek).

Sagorummet ligger nära ingången till barnavdelningen (se bilaga 3, fig. 1 och 2). Själva rummet är i plan till formen en halvcirkel. Utsidan av väggen (mot övriga biblioteket) är helt blå och utsmyckad med bland annat fiskar i papp och utmed utsidan av väggen finns också bilderbokssamlingen. Ingången till sagorummet är en dörr, och på dörren finns hyllor där det står böcker, vilket gör ingången lite dold (se bilaga 3, fig. 1). I samband med en av observationerna pekade ett barn på dörren när den var stängd och sade ”Där inne finns hemliga böcker”. Inne i rummet, mitt emot ingången finns en annan dörr, som är målad i ljusblått och som leder till en annan del av barnavdelningen. I den dörren finns ett litet runt fönster, men det har inte klarglas och fyller inte funktionen att skapa insyn eller utsikt. Sagorummet är utformat som en halvcirkelformad amfiteater. Vid den rundade väggen finns fasta sittplatser i form av tre svarta/mörkgrå trappsteg (se bilaga 3, fig. 2). Väggen bakom dem är veckad som i dragspelsform och målad i två olika färger där den undre delen är ljus blågrönt och den övre delen är mörkblå. Väggen mittemot är helt målad i mörkblått. Längst inne i rummet utmed den väggen finns ett skåp med dockor och mjukdjur i, samt en modell av muminhuset och en jordglob ovanpå. Det ligger en matta på golvet och det finns en projektor i taket. I sagorummet sker även till exempel filmklubb, bokprat och visningar. När det inte är programpunkt där inne är rummet låst, men om någon frågar om hen får gå in låses rummet upp. Enligt A:1 är motiveringen till sagostundernas förläggning till sagorummet att det är ostört och inte mycket annat som pockar på uppmärksamheten (A:1, Landskrona).

6.1.2 Småsaor

Småsaor brukar vara 15-20 minuter och består av flera kortare saor. Enligt informanten finns det ingen mall för upplägget av Småsaor vid det biblioteket, utan det sättet som tillämpas vid observationstillfället har A kommit fram till genom att prova sig fram (A:1, Landskrona stadsbibliotek). Det är framför allt förskolegrupper som kommer, mycket på grund av att de sker på vardagar, på förmiddagar. Det kommer även en del enskilda barn. Under terminstid brukar det vara Småsaor varannan torsdag. Det är flera anställda på biblioteket som turas om att ansvara för Småsaor, men den person som fungerat som informant har den mest omfattande erfarenheten av saoverksamheten.

När sagostunden börjar står dörren öppen och barnen går in och sätter sig. Även några vuxna är med. Ljuset brukar vara helt tänt. Detta beror på att rummet annars kan ses som lite skrämmande eftersom det är målat i mörka färger (Landskrona: A:1). Sagostunden börjar alltså inne i själva sagorummet.

Inledningsorden är alltid desamma för den observerade/intervjuade sagostundsledaren: ”Det blåser en vind. Den smeker din kind. Den viskar i ditt öra. Det du nu ska få höra.” Den ramsan är från Ann Granbergs bok *Småbarns sagostund* (Granberg 1996, s. 68) och sagostundsledaren sade sig också i början ha använt sig mycket av den boken för att hitta ett upplägg för sagostunder (A:1, Landskrona stadsbibliotek). Fasta inledningsord är enligt sagostundsledaren ett sätt att fånga barnens uppmärksamhet och markera början (A:1, Landskrona stadsbibliotek). Barnen och de medföljande vuxna sitter på ”trappan” och sagostundsledaren sitter mittemot på en matta. Framför sagostundsledaren finns boktråg som är dolda av ett rött tyg, så att det ser ut som en stol, och ibland sitter sagostundsledaren på den.

Inom ramen av ett tillfälle av Småsagor förekommer flera sagor. Det kan också förekomma ramsor och verser. Det brukar skifta mellan olika typer, till exempel högläsning, berättande med användning av rekvisita och uppkopierade bilder med text på baksidan. A:1 menar att de uppkopierade korten med bilder från böcker ”är bättre än att hålla upp en bok. Det syns bättre för barnen och text från boken kan vara på baksidan”. (A:1, Landskrona stadsbibliotek)

I den här typen av sagostund används ofta mycket rekvisita. Rekvisitan bestod, under det tillfälle som jag observerade, av dockor, mjukdjur, leksaker (till exempel traktor och byggklossar) och ett glänsande skrin som refereras till som ”magiskt skrin”. Rekvisitan är gömd i bokträgen och i det magiska skrinet. Sagostundsledaren använder sig också av fysiska böcker. Boken visas inledningsvis upp och barnen får veta vad den heter. Sedan läggs den undan och berättelsen spelas upp, till exempel med hjälp av dockor. Det kan också vara så att sagostundsledaren håller upp boken och visar barnen bilderna medan sagan läses.

För att visa att sagostunden snart är slut tar sagostundsledaren – i många fall, men inte varje gång – fram en strutdocka och säger ”Det var en gång en flicka som bodde i en strut... Snipp snapp snut så var sagan slut” (A:1, Landskrona stadsbibliotek).

6.1.3 Sagostunder

Sagostunder för åldersgruppen 3-6 år kunde dessvärre inte observeras, eftersom inga deltagare anlände vid observationsförsöken, något som dock enligt informanten var atypiskt. Jag intervjuade sagostundsledaren och studerade rummet och kommer att utgå från det, vilket ger en bild av intentionen, vilket är det primära målet med undersökningen.

Denna typ av sagostund börjar utanför sagorummet. Då är dörren stängd och ser ut som en bokhylla.

Här brukar jag försöka samla dem utanför när de har klätt av sig ytterkläder och skor. Så att man har dem framför dörren. Då är den stängd och då ser den ju ut som en hylla. Och sedan försöker jag fånga deras uppmärksamhet att ”Nu, nu öppnar vi bokhyllan och går in”. Och så svänger man

upp den, så går alla in och sätter sig samtidigt. Det ser man alltid någon som tycker det är jättespännande.

(A:2, Landskrona stadsbibliotek)

Inne i rummet är ljuset lite dimmat för att få en viss stämning. Längst framme på scenen står en röd fåtölj och bredvid den står en golvlampa. Sagostundsledaren, som sitter i fåtöljen under sagostunden, brukar använda sig av samma inlednings- och avslutningsramsa som i Småsor. Informanten brukar använda bilderböcker och uppkopierade kort med bilder på framsidan och instruktioner på baksidan (A:2, Landskrona stadsbibliotek). Bilderböckerna brukar hållas upp, så att barnen ser bilderna. De uppkopierade bilderna är förstora och de brukar användas till att spela upp handlingen med figurerna, vilket gör det lite mer levande än att sitta och hålla upp en bok (A:2, Landskrona stadsbibliotek). Det brukar sammanlagt vara ungefär tre sagor per tillfälle.

A:2 menar att sagostund för denna åldersgrupp kräver mindre förberedelse än för den yngre. Den huvudsakliga förberedelsen består i att hitta böcker som fungerar för åldersgruppen. För den här åldersgruppen använder A:2 inte ofta rekvisita. Rekvisita används främst om det inte är bilderböcker som används, där det ju finns illustrationer.

Då tycker jag att det är jättebra med rekvisita för då blir det lite att fånga uppmärksamhet och förstärka, göra lite teater av det fast det ändå mest är en text. Då brukar jag plocka ut det i berättelsen som är viktigast.

(A:2, Landskrona stadsbibliotek)

Däremot är det vanligare att olika röster används och sagan dramatiseras lite. (A:2, Landskrona stadsbibliotek) A:2 kommenterar skillnaden mellan Småsor och Sagostunder på följande sätt:

För de små skiftar jag hela tiden. Har först dockor och saker, och sedan kanske någon ramsa med lite bilder och sedan någon bok. Här är det lite mer likadant (att böcker är med hela tiden). Det beror på att de större barnen klarar det. De klarar att sitta en halvtimme och lyssna på 2-3 böcker och bara titta på bilder. Men är man 1,5-2 år så krävs det betydligt mer. De skulle ju inte kunna sitta så länge och bara titta på mig som håller upp en bok. Där får man lägga lite mer krut.

(A:2, Landskrona stadsbibliotek)

I förhållande till Småsor, där A:1 skiftar mellan rekvisita, ramsa med bilder och sedan någon bok, menar A:2 att den här åldersgruppen kan koncentrera sig på ett annat sätt och därför är böcker närvarande hela tiden. De klarar att sitta och lyssna på två-tre böcker och bara titta på bilder (A:2, Landskrona stadsbibliotek).

Enligt A:2 finns det ingen mall och hen betonar betydelsen av att var och en av sagostundsledarna får göra som den finner mest lämpligt. Rummet erbjuder till exempel även möjligheter till film-/bildvisning. Det sättet A:2 använder har hen kommit fram till genom att prova sig fram.

6.2 Lunds stadsbibliotek

Lunds stadsbibliotek är beläget centralt i staden, som är universitetsort, och där universitetet har en relativt dominerande roll. Barn- och ungdomskultur är representerat i närområdet kring biblioteket, genom att Lunds kulturskola finns i angränsande kvarter. Lokalerna är skapade för ändamålet. Hela den publika delen är i ett plan, och barnavdelningen utgör en samlad, relativt avgränsad del i ett hörn av byggnaden. Sagoskåpet är placerat innerst i lokalen.

I ”Plan för biblioteksverksamheten i Lunds kommun” som gäller åren 2008-2014 intar barnverksamheten inte någon särskilt framträdande roll, till exempel framhåller man:

Folkbiblioteken i Lund tillhör landets mest framstående, man har den högsta procentuella andelen låntagare i befolkningen, det högsta antalet utlån av medier per invånare och inga barn mellan 0 och 16 lånar så mycket medier på biblioteken som barnen i Lund. Ingen annan kommun har så flitiga biblioteksbesökare

(Lunds kommun u.å., s. 6)

Här framstår inte något specifikt kring barnprogramverksamhet, språkutveckling eller läsfrämjande. Dock nämns i biblioteksplanen på en allmän nivå förskolebarn i relation till utveckling av informationskompetens och bruk av olika medier i pedagogiskt syfte (Lunds kommun u.å., s. 13). Lunds stadsbibliotek har inte något separat barnprogram utan det ingår som en del av ett program för bibliotekets hela programverksamhet. Det är inte uppdelat i återkommande programpunkter och övrigt. (Lunds stadsbibliotek 2016)

Bibliotekets kontinuerliga sagoverksamhet på svenska består av Småbarnssagor i Sagoskåpet och ”sagostund i sagoskåpet”. Det framgår i programmet vilka sagor som kommer att berättas under sagostunderna. Anmälan krävs för att få närvara vid något av tillfällena. Både Småbarnssagor i Sagoskåpet och Sagostunder i Sagoskåpet förekommer varje vecka under terminstid.

De följande avsnitten grundar sig förutom på intervjuer även på observationer (Observation av Småbarnssagor i Sagoskåpet, Lunds stadsbibliotek; Observation av extra Småbarnssagor i Sagoskåpet, Lunds stadsbibliotek; Observation av Sagostunder i Sagoskåpet, Lunds stadsbibliotek).

6.2.1 Sagorum (Sagoskåpet)

Själva sagorummets namn ingår i benämningen av de sagostunder som är listade i bibliotekets program.

Sagorummet heter Sagoskåpet. (Se bilaga 3, fig. 3 och 4) Idén bakom namnet kommer sig av att ingången till sagorummet är ett skåp inne på barnavdelningen (se bilaga 3, fig. 3). Det syns inte utifrån att det finns ett rum bakom skåpet, men när man öppnar dörren finns det en kort trappa som leder i sicksack in i rummet som ligger bakom. Själva sagorummet är ett i plan kvadratisk rum. Vid väggen längst in finns mörkbruna gradänger (trappformade sittplatser) som går att skjuta in och dra ut i relation till varandra. Ibland sitter barnen på gradängerna och ibland sitter de på

golvet. Det finns inga fönster i rummet, men en dörr syns. Väggarna i rummet är vita och runt väggarna (förutom den inre, vid gradängerna) hänger vita draperier, vilket gör att rummet är neutralt och kan ändras (B, Lunds stadsbibliotek). Denna neutralitet kan också härledas till uppfattningen att man inte ska bestämma barns fantasi och därför döljs också den lyktstolpe som står bakom de vita draperierna och namnet Narnia nämns inte trots att kombinationen av lyktstolpe och ett skåp som ingång för tankarna dit (C, Lunds stadsbibliotek). De vita draperierna är det första man ser när man kommer in i rummet, innan man går runt dem och ser resten av rummet. Det finns möjlighet att hänga upp andra tyger vid väggen bakom gradängerna för att få andra färger eller miljöer som följer sagan.

I sagorummet förekommer även till exempel visningar, BVC-träffar för bebisar (sagor), sång, teater, musiker. All programverksamhet som kräver en viss stämning sker inne i sagorummet. (C, Lunds stadsbibliotek)

Sagorummet är förknippat med magi. För att komma in i rummet utförs en ritual som omfattar att blåsa magi i nyckeln för att göra skåpet större så att alla får plats och så att skåpet går att öppna. Rummet är stängt när det inte är någon programpunkt där inne och man måste alltid göra ritualen kring att blåsa magi i nyckeln för att komma in. Enligt B har det förekommit att barn som varit med om sagostunder ibland inte blir trodda när de kommer tillbaka i sällskap med till exempel sina morföräldrar och berättar att de har varit inne i skåpet, eftersom det ser ut som ett vanligt skåp utifrån (B, Lunds stadsbibliotek).

6.2.2 Småbarnssagor i Sagoskåpet

Småbarnssagorna vänder sig till 2-3-åringar. Ett sagostundstillfälle är ungefär 30 minuter. Över en termin är det uppdelat så att det är tre sagor, där varje återkommer under fyra veckor var. Det är alltså en saga per tillfälle. Jag observerade två tillfällen med Småbarnssagor i Sagoskåpet. Den ena var ett ”extranummer” som var riktat till en specifik förskola, och alltså inte enbart 2-3 åringar, och den andra var en del av den kontinuerliga sagoverksamheten. Den tidigare anpassades inte på något sätt efter den utökade åldersgruppen i förhållande till hur upplägget ser ut när sagan var ”småbarnssaga”. (C, Lunds stadsbibliotek). I vanliga fall är de flesta som kommer förskolegrupper och ibland kommer det några enskilda barn.

Sagostunden börjar utanför sagoskåpet. Sagostundsledaren provar först att läsa upp, men det fungerar inte. Sedan uppmanas alla barnen att blåsa på nyckeln, men inte göra slut på all magi – sagostundsledaren säger att barnen behöver spara magi åt sig själva. Båda informanterna menar att magin är mycket viktig (B & C, Lunds stadsbibliotek). Ritualen att blåsa i nyckeln och att börja utanför skåpet tjänar syftet att få ner stämningen så att barnen är lugna redan innan sagostunden börjar, för att få ett ”sagostundsmood” (C, Lunds stadsbibliotek). B berättar om tankarna om magins roll:

Den är superduperviktig. Lund är inte unikt med att ha ett sagoskåp, det är många bibliotek som har ett sagorum eller sagoskåp eller så. De brukar fungera så att när det är sagostund är det stängt och då är det saga där. Annars är det öppet och man kan komma in och äta sitt mellanmål, sitta och läsa, hoppa mellan gradängerna. Vi är stenhårda med det att det inte går, därför att när det är

något i skåpet då öppnar vi skåpet och annars är det stängt. Man kommer inte in om man inte har magi med sig och inte om man inte blåser i nyckeln.

(B, Lunds stadsbibliotek)

Annars finns det ingen mall för hur det hålls sagostund för den åldersgruppen vid biblioteket. Alla gör olika, men det ska alltid skrivas ut i programmet vilken saga som ska berättas på grund av rättigheter kring copyright (B, Lunds stadsbibliotek).

Rummet användes på olika sätt i de två olika sagostundstillfällena. I den ena satt barnen på gradängerna och sagostundsledaren var mitt emot dem. I den andra satt barnen på filt på golvet, medan sagostundsledaren satt på gradängerna och hade ordnat en sagomiljö så att hen hade slott till höger om sig och skog till vänster om sig med hjälp av rekvisita (till exempel virkade dockor, tyger i olika färger och mönster, blommor, svampar, strå med smultron gjorda av piprensare, stenar och träd gjorda av pappersrullar och silkespapper). Eftersom 2-3-åringar, enligt B, behöver mer rekvisita än äldre åldersgrupper, behöver det byggas upp mer och det blir lättare för barnen att se det hela när det är på gradängerna (B, Lunds stadsbibliotek). Även C har använt olika delar av rummet som ”scen” och menar: ”Jag gör det för att inte gå på rutin. Det blir roligare för ledaren och gör att varje saga får vara sin egen individ.” (C, Lunds stadsbibliotek).

En anledning till att 2-3-åringarna anses behöva mer rekvisita är att det är svårare att ”göra bilder i huvudet” och att det inte hade gått att hålla deras uppmärksamhet om det bara hade varit verbalt berättande (B, Lunds stadsbibliotek). Även i det andra sagostundstillfället användes rekvisita (till exempel lakan på golvet som symboliserade snö, flera mjukdjur en liten och en gigantisk vante). Den fysiska boken är inte närvarande under tillfället. B betonar också att sagostunderna för både de yngre och äldre barnen innehåller berättande, inte högläsning (B, Lunds stadsbibliotek). Sagorna väljs för att passa åldersgruppen och någonting som framhävs är att denna åldersgrupp behöver en enda röd tråd att följa i sagan (C, Lunds stadsbibliotek). Folksagor är bra att använda eftersom berättelsen då går att i någon mån ändra och anpassa (C, Lunds stadsbibliotek). Det förekommer inte några återkommande slutord, eller någon avslutande ritual motsvarande den inledande.

6.2.3 Sagostunder i Sagoskåpet

Sagostunderna vänder sig till 4-6-åringar. En sagostund är ungefär 30 minuter. Sagostund sker varje fredag under terminstid. Upplägget är att en saga per tillfälle berättas, och sagan byts ut var fjärde vecka. Det är framför allt förskolegrupper som kommer, men det är också några enskilda barn. Sagostundsledaren lyfter vid intervjun fram att situationen kan påverkas av att det då i den totala gruppen finns dels förskolegrupper, där barnen känner varandra, och dels enstaka barn, som inte ingår i den gemenskapen (D, Lunds stadsbibliotek).

Själva sagostunden börjar utanför sagrammet, utanför skåpet, där alla samlas. Sagostundsledaren säger att barnen måste ha med sig magi för att skåpet ska gå att låsa upp och för att skåpet ska bli stort nog för att rymma alla. Hen bygger upp spänning genom att fråga barnen vad man ska göra med deras magi. De svarar att de ska blåsa genom nyckeln så att det blir magiskt. Sagostundsledaren räknar till tre och

gör en svepande rörelse runt så att barnen får blåsa genom nyckeln. Även de medföljande vuxna blåste i nyckeln för den här åldersgruppen vid observationstillfället, däremot inte för den yngre. Det skiljer sig åt hur mycket olika sagostundsledare använder ritualen med nyckeln och magin, men den finns alltid med i någon grad. Barnen verkar tycka att det är spännande när de står utanför skåpet. Ett barn säger att det är ”lite läskigt”.

När alla har gått in i skåpet börjar sagostundsledaren med att säga ”Det var en gång...” Barnen sitter på gradängerna och sagostundsledaren sitter mittemot. På en ”bänk” dold av grönt tyg är det uppbyggt en stadsmiljö i ”mellanösternstil” av papp i olika färger, med hus och blommor, och med blått tyg som ”himmel” bakom. Framför/bredvid står en tunna dold av orange tyg med blått tyg i som ska symbolisera en brunn. I den här sagan använder sig sagostundsledaren av rekvisita, till exempel dockor och krukor. (Se bilaga 3, fig. 4) Enligt D innehöll den sagan mer rekvisita än många andra sagor för den åldersgruppen.

Det här var lite mer rekvisita i den här än i andra. Det är lite olika beroende på sagan väldigt mycket faktiskt. Om du jämför med småbarnssagorna så har de mycket mer behov av att se saker. De här kan lyssna på en saga utan att få illustrerat för sig egentligen. Den här sagostunden var inte helt otypisk, men det finns andra varianter också i det här åldersspannet.

(D, Lunds stadsbibliotek)

D lyfter fram att det finns olika varianter för genomförande av sagostunder för det här åldersspannet och säger sig gärna välja folksagor eftersom de är berättarvänliga. Det får också gärna vara sagor med rak ”berättarlinje”, även om det draget hos sagorna är ännu viktigare för den yngre åldersgruppen. (D, Lunds stadsbibliotek)

Vidare kommenterar D interaktionen mellan sig och barnen:

Man får hitta den här balansen så att de inte tar över och pratar för mycket. Men det är bra tycker jag att man frågar dem saker eller att man ser om de kan komma ihåg hur man skulle säga saker (till exempel ramsan idag). Så att de får bli lite aktiva i det också. I alla sagor har jag någonting sådant där att jag frågar dem eller att de ska komma ihåg eller så.

(D, Lunds stadsbibliotek)

6.3 Kristianstads stadsbibliotek

Kristianstad stadsbiblioteks lokaler ingår i ett nybyggt kulturhus i centrala Kristianstad, där det även finns till exempel konsertlokaler. Biblioteket har ingång inifrån kulturhuset, och när biblioteket är öppet, står dörren öppen. Avdelningarna är inte klart avgränsade, utan utgör delar av ett öppnare rum. Sagorummet finns i den del som utgör barnavdelningen.

I ”Biblioteksplan för Kristianstad 2015-2017” står det att läsa följande om läsfrämjande:

Språkutveckling, läsförståelse, läslust och berättande betyder mycket för individuell utveckling och är viktiga kompetenser i kunskapssamhället. Hur man läser idag ser olika ut; det kan ske på surfplatta, pappersbok eller genom att lyssna på inlästa böcker. Barns och elevers läs- och

skrivutveckling samt övrig språkutveckling har avgörande betydelse för hur väl de lyckas nå målen i skolans alla ämnen. Bibliotekens läsfrämjande uppdrag poängteras numera i Bibliotekslagen.

(Kristianstads kommun 2015, s. 7)

Här betonas bibliotekets uppgift i fråga om språkutveckling och läsfrämjande. Läsning ställs också i relation till olika media. Sagoverksamheten, som kallas Magi i Bokskogen, har starka inslag av teknologi och riktar sig till en mindre tydligt definierad åldersgrupp från 3 år. Även en verksamhet kallad "Bebis hjärta bok" omtalades vid en intervju som en typ av sagostund (E, Kristianstads stadsbibliotek), även om den som programpunkt är rubricerad som "Bokprat" för 6-månaders barn. I den används inte teknologi av något slag. Den har inte ingått i studien eftersom åldersgruppen motsvarar andra delar av verksamheten hos de andra biblioteken.

Bibliotekets verksamhet ingår i Kulturkvarteret Kristianstads program, då biblioteket också är fysiskt placerat i Kulturkvarteret (Kulturkvarteret Kristianstad 2016). Anmälan krävs för att komma på en sagostund. De öppna sagostunderna förekommer ungefär en gång i månaden under terminstid.

De följande avsnitten grundar sig förutom på intervju även på observation (Observation av Magi i Bokskogen, Kristianstad stadsbibliotek).

6.3.1 Sagorum (Bokskogen)

Sagorummets namn nämns i programpunkten, Magi i Bokskogen. Sagorummet heter alltså Bokskogen, vilket, är en ordlek och hänvisar både till träd och bokstäver, eftersom rummets scenografi har skogsmiljö och bokstäver som tema. (Se bilaga 3, fig 5, 6, 7 och 8). Sagorummet ligger i barn- och ungdomsavdelningen i biblioteket, som ligger i Kulturkvarteret, som är ett samlat kulturhus som rymmer olika kulturaktiviteter. Sagorummet ligger längst inne i biblioteket och är ett i plan kvadratisk/rektangulärt rum. Det finns ingen dörr som ingång till sagorummet, utan det är ett blått skynke för ingången. Runt ingången är det vit växtornamentik. (Se bilaga 3, fig. 5) Inne i rummet finns gradänger (trappstegsformade sittplatser) där barnen sitter under sagostundstillfället (se bilaga 3, fig. 7 & 8). Dessa kan skjutas in under varandra om rummet ska användas på annat sätt. Gradängerna har målade bokstäver i olika färger på sig i graffitistil. Väggen bakom gradängerna är också målade med graffitibokstäver i olika färger, så att det blir ett "bokstavsberg" (E, Kristianstad stadsbibliotek; se bilaga 3, fig. 7). På den väggen är också trädstammar målade och det är en mörk bakgrund (se bilaga 3, fig. 7). På gradängerna ligger tunna bokstavskuddar i olika färger (se bilaga 3, fig. 8). I taket finns det grön växtornamentik. Där hänger också en projektor. För fönstren hänger långa gröna gardiner. Vid den motsatta väggen, där också ingången finns, är "scenen" placerad. Den är grön och det finns luckor i den där bland annat den teknologiska utrustningen förvaras. (Se bilaga 3, fig. 6) Väggen bakom "scenen" är ljus och har i mitten ett målat träd med bakgrund. På båda sidor om trädet finns det flera "hål" i väggen där sagosamlingar står. "Hålen" är utformade som två trädstammar och ovanför dem är det målat grönt som trädkronor. Även på andra sidan av ingången finns ett likadant "träd". (Se bilaga 3, fig. 6)

Rummet är alltid öppet. E berättar att det är en uttalad vilja från biblioteket att ha en öppenhet kopplad till sagorummet. Det medför att barn får gå in där när som helst och läsa, spela upp teater för varandra och så vidare. Nästan alla programpunkter sker inne i sagorummet, även till exempel film, bokprat, visningar och föredrag av forskare. (E, Kristianstad stadsbibliotek)

6.3.2 Magi i Bokskogen

Magi i Bokskogen vänder sig till barn som är tre år och äldre. E kommenterar åldersgruppen på följande sätt:

Och sen är det ju från 3 år och det är för att vi ska kunna ta de sagor som är lite mer text i. Men det var några som var lite små här idag, märkte man. Eller det är en vana också om man är van att bli läst för och berättad för och så och en vana att vara i ett sammanhang där man ska sitta lite still och lyssna (i alla fall delvis).

(E, Kristianstad stadsbibliotek)

Ett tillfälle är 30-40 minuter. Under terminstid sker sagostunderna ungefär en gång i månaden. De utgår från ett tema, vilket den gången som jag observerade var ”vintriga väsen”. Ett tillfälle brukar bestå av två sagor. Det står inte i programpunkten vilka sagor som kommer att berättas under Magi i Bokskogen. Sagostunderna vänder sig till enskilda barn med föräldrar, och eftersom de är förlagda till lördagar är det då inte förskolegrupper som kommer. Ibland förekommer dock sagostunder på vardagar som riktar sig till förskolor. Benämningen Magi i Bokskogen förklarar E på följande sätt: ”Tanken var och är att barnen ska få känslan att vad som helst kan hända i sagorummet.” (E, Kristianstad stadsbibliotek).

Upplägget är att en person läser saga och en sköter teknologin. Den sistnämnda sitter i ett hörn längst bak med en iPad, och tanken är att vederbörande inte ska märkas och vara ”osynlig” (Kristianstad stadsbibliotek: E). Med hjälp av iPad:en styrs ljus, ljud och bilder från böckerna som kommer upp på en vit duk. Personen som läser sagan sitter längst fram, vänd mot barnen. De bilder som visas är inscannade illustrationer från den fysiska bok som läses. Bilden skiftas när läsaren vänder blad. Det förekommer också ljudillustrationer, som är kopplade till sagans handling, till exempel vingsus, skratt, regn och så vidare. Ljuset kan ändras, färgas och regleras för att skapa stämning i relation till sagan.

Sagostunden börjar med att sagostundsledaren säger att rummet är magiskt och att därför syns bilderna i boken på den vita duken när man öppnar boken. Sedan håller hen upp boken för att visa att det är samma bild som syns. Sagostundsledaren läser högt ur böckerna. Enligt informanten är det en särskild avsikt med att använda ett sådant klassiskt sätt att förmedla berättelsen (E, Kristianstad stadsbibliotek). På så sätt betonas läsningen och boken.

På grund av upplägget finns det en slags mall för hur sagostunder hålls. Sammanlagt är det fyra bibliotekarier som arbetar med Magi i Bokskogen, men vid varje tillfälle är det två personer som är så att säga sagostundsledare. (E, Kristianstad stadsbibliotek)

Det att det är olika sagor varje gång gör att det blir olika varje gång, men det är samma upplägg att vi är två som jobbar och det är samma slags marknadsföring innan. Så själva upplägget är

likadant. Så beror det på sagan hur mycket man kan avbryta och ha dialog med barnen, som sagt, och vilket pyssel man har och vilket tema. Men det är ungefär samma tillvägagångssätt annars.

(E, Kristianstad stadsbibliotek)

I vanliga fall brukar det förekomma något slags pyssel i direkt anslutning efter sagostunden utanför sagorummet. Någoting som knyter an till själva sagan så att man kommer ihåg den. Någon annan återkommande avslutning förekommer inte.

6.3.3 Teknologiska förutsättningar för Magi i Bokskogen

Eftersom de teknologiska inslagen har en så framträdande roll i Magi i Bokskogen kan det vara motiverat att närmre beskriva deras förutsättningar. Ljudsystem, ljusrigggar med mera finns i ett litet skåp som går att låsa upp under "scenen." Det finns även en projektor i taket och en vit duk där bilderna visas. Bilderna scannas av från boken och all text tas bort. Bilderna medför upphovsrättsliga frågor, men de flesta upphovsrättsinnehavare är positiva till att de visas i ett sådant sammanhang (E, Kristianstad stadsbibliotek). Designen för tekniken heter storypalette (Unsworn Industries u.å.B) och är skapad i samarbete med interaktionsdesignbyrån Unsworn Industries (Unsworn Industries u.å.A). Storypalette utgår från en idé om att hela rummet ska uttrycka sagan som berättas (Unsworn industries u.å.B). Ljudet kommer från Freesound (Universitat Pompeu Fabra, Music Technology Group 2016) som erbjuder fria ljudkällor. En berättarpalette skapas genom att ladda upp ljud- och bildfiler i palettmakaren. Det kan göras olika paletter för olika sagor och i iPad:en (i Storypalettes app) kan därigenom stämningen i rummet styras genom att ljud, bilder och ljus ändras under berättelsens gång.

Konceptet med teknologi startade med ett visualiseringsprojekt för Region Skåne, som handlade om att visualisera vad man ville med bibliotek och hur man skulle kunna använda teknik till det, där informanten satt med och då gällde det inte specifikt sagostunder och sagorum utan det var någonting som växte fram efter det och som Kristianstad stadsbibliotek ville arbeta vidare med (E, Kristianstad stadsbibliotek). Under arbetsprocessen med utformandet av teknologin fanns barn närvarande hela tiden i olika steg, till exempel fanns det referensgrupper med förskolebarn och någon äldre grupp barn som fungerade som testpanel (E, Kristianstad stadsbibliotek).

7. Analys

I detta kapitel lyfts olika centrala teman, som har identifierats, fram under observationerna och intervjuerna som betydande för sagostundernas pedagogik och intention.

Analysen inleds med underrubriken ”Sagostundens intention”, som fokuserar på informanternas egna utsagor om intentionerna med sagostunderna. Därefter följer ”Sagan i sagostunden” som behandlar innehållet i sagostunden, det vill säga vilka sagor som väljs. Sedan behandlas ”Berättande och läsning” kring framförandeform och kommunikation, vilket fortsatt behandlas under ”Teknologiska hjälpmedel”. Kommunikationen utvecklas under ”Interaktion”. Under ”Ritual” diskuteras ritualisering av sagostundens inramning.

I den senare delen av kapitlet behandlas sagorummet som i sin tur behandlas utifrån olika aspekter, kring fysiskt och socialt rum, gränser och heterotopi.

7.1 Sagostundens intention

Under samtliga intervjuer frågades respektive sagostundsledare hur hen vill formulera sig kring vad intentionen är att barnen ska få ut av respektive sagostund. Eftersom orden i själva svaren ses som viktiga citeras de här nedan.

Landskrona stadsbiblioteks svar angående Småsagor:

Nöje, locka dem till att lyssna, utveckla språket. Därför förklarar jag inte alltid orden. Det är bra att de hör nya ord.

(A:1, Landskrona stadsbibliotek)

Landskrona stadsbiblioteks svar angående sagostund:

Det är nog som för de små att det är först och främst nöje. Att det ska vara en trevlig upplevelse. Men sedan även att få en vana vid böcker, att någon läser, att det inte behöver hända något jättesnabbt i snabba bildbyten eller så, att det är lite lugnare tempo, att man får koncentrera sig lite på en sagostund. Och så språket, att få höra nya ord och många ord. Och en läst text tycker jag är rätt bra att lyssna på också. Det är bra både med muntliga berättelser, men även med skrivna texter. Det är lite olika saker.

(A:2, Landskrona stadsbibliotek)

Lunds stadsbiblioteks svar angående Småbarnssagor i Sagoskåpet:

Bra historia, nöje, ord, språkutveckling, att komma till biblioteket, locka barn att låna böcker, berättande, språk, böcker, för läsningens skull. Om det är bilderböcker brukar jag visa upp boken och säga att det är den jag ska berätta.

(C, Lunds stadsbibliotek)

2-3-års sagorna är egentligen svårast tycker jag. Det var vissa saker som jag inte tog med, jag kortade den lite för det kan vara svårt att ha med sig barnen genom hela sagan. 2-3-års sagan är svårast för då är ofta någon 1,5-åring med som inte alls är med på tåget. 6-åringarna är lättare för då kan man mer berätta en saga med sensmoral i. När jag har berättat för 6-åringar blir det mer funderingar efteråt. Det blir det inte här. Här är det mer att det är mysigt att komma hit och det sitter kvar i dem sedan. De kommer ihåg det här och många av de här kommer ju sedan när de är 4, 5, 6 och sedan när de kommer upp i skolan. Då kommer de ihåg att man går in i skåpet och låser upp med nyckeln och allt det här. Jag tänker inte att de ska gå härifrån och tänka...för det gör de inte, men någonting fastnar ju såklart. Att få in att det är mysigt att komma till bibliotek, att sitta still och lyssna på en saga. Jag ger dem en upplevelse och en vana att komma till biblioteket.

(B, Lunds stadsbibliotek)

Lunds stadsbiblioteks svar angående sagostund i sagoskåpet:

Jag tänker att de i första hand egentligen ska få ha roligt. Sedan är det också precis som med högläsning en språkträning. Stimulera språkförståelse. Det är väl de två sakerna som är det viktigaste tycker jag. Det ska vara lustfyllt. Det ska inte kännas som att man gör det för att man ska lära sig något. Om man skulle råka lära sig något är väl inte det hela världen.

(D, Lunds stadsbibliotek)

Kristianstad stadsbiblioteks svar angående Magi i Bokskogen:

En upplevelse för dem. En läsfrämjande aktivitet och därför ska det locka till att läsa. Både denna sagan och att läsa sagor överhuvudtaget. Att det är något fantastiskt helt enkelt. Läsfrämjande ligger i botten. Läsglädje, lust. Därför valt ljud och ljus för att det förstärker det. Att ha det formatet för barn som redan översköljs av snabba bildflöden och informationsflöden att ändå välja att ha själva högläsningen som format.

(E, Kristianstad stadsbibliotek)

Sagostund som läsfrämjande framhålls uttalat av E vid Kristianstad stadsbibliotek. Språkträning, språkförståelse framhålls av A:1 och A:2 vid Landskrona stadsbibliotek, samt C och D vid Lunds stadsbibliotek. Vana vid att vistas i och använda bibliotek, och positiv upplevelse av bibliotek framhålls av B vid Lunds stadsbibliotek.

Nöje och upplevelse och själva händelsen/sagostundstillfället som en upplevelse talar alla informanterna om. E talar om att ge barnen en ”fantastisk” upplevelse (E, Kristianstad stadsbibliotek). De kopplar det i olika grad till lärande i någon form. ”Att ta in det litterära och långsamma i informationssamhället” talar E om och A:2 talar om att vara en motvikt till snabba bildbyten och ge ett lugnare tempo, vilket kan tolkas som tid för reflektion och fördjupning. Informanterna förhåller sig dels konkret till böcker, läsande, lånande av böcker, lyssnande, och dels till informationssamhället i stort.

I biblioteksplanerna nämns barnverksamhet vid biblioteken, men inte i något av fallen kopplas detta konkret till sagostunder eller sagoverksamhet.

7.2 Sagan i sagostunden

Det centrala momentet i sagostunden, själva stoffet, kan tänkas ha en viss pedagogisk betydelse.

Återkommande vid intervjuerna var att åldersgruppen styr valet av saga. Eftersom Magi i Bokskogen vänder sig till barn som är tre år och äldre väljs sagor som har lite mer text. Vidare väljs saga efter tema. (E, Kristianstad stadsbibliotek) Varje sagostunds-tillfälle innebär ett nytt tema. Enligt informanten var en av sagorna lite av ett experiment eftersom den var lite komplicerad och hade existentiellt tema. Vid Landskrona stadsbibliotek berättar informanten att till Småsagor väljs ibland sagor efter tema, men oftast inte. Någon ny saga väljs varje termin. (A:1, Landskrona stadsbibliotek) Innehållet betonas för de äldre barnen (A:2, Landskrona stadsbibliotek).

Vid Lunds stadsbibliotek berättar sagostundsledaren för Sagostunder i Sagoskåpet att hen gärna berättar folksagor eftersom de är berättarvänliga (D, Lunds stadsbibliotek). Sagostundsledaren för den ena observationen av Småbarnssagor i Sagoskåpet framför en liknande ståndpunkt; att hen gärna väljer folksagor. Det beror på att berättelsen kan ändras, att de ger kunskap och att vissa kan visa förlagor till de sagor som sedermera använts av Disney (till exempel Snövit, Törnrosa) (C, Lunds stadsbibliotek). Även vid Landskrona stadsbibliotek framhävs folksagor generellt vid intervju. Samtliga informanter har alltså någon genomgående tanke med sitt val av sagor.

7.3 Berättande och läsning

Berättande och läsning kan uppfattas som två delvis olika kommunikations- och förmedlingsformer. Den fysiska bokens roll i sagostunden markerar relationen till läsning och berättande och det skapas olika interaktiva mönster i rummet. I sagostunder på både Landskrona stadsbibliotek och Kristianstad stadsbibliotek är den fysiska boken närvarande. I Magi i Bokskogen vid Kristianstad stadsbibliotek används högläsning; sagostundsledaren sitter mitt emot barnen och läser högt ur boken. Eftersom bilderna visas i stort format på en vit duk håller sagostundsledaren inte upp boken och visar bilderna. Detta betonar man som ett medvetet sätt att förhålla sig till boken. Man kan också koppla detta till biblioteksplanens betoning av läsning i relation till olika medier.

Under sagostunderna på Landskrona stadsbibliotek har den fysiska boken också en viktig roll. En del av sagostunden är upplagd på så sätt att sagostundsledaren som sitter mitt emot barnen läser sagan och håller upp den öppna boken så att barnen ser bilderna. Även här blir alltså bokens bilder, tillsammans med texten, en viktig del av berättandet. En annan del av sagostunderna på Landskrona stadsbibliotek består i att sagostundsledaren håller upp uppkopierade bilder från böcker och berättar sagan – på baksidan av korten, synlig för sagostundsledaren, finns texten. Den formen kan från

barnets perspektiv te sig mer som ett fritt berättande, i jämförelse med läsning av en synlig bok. I det fallet berättar sagostundsledaren vad boken heter, som bilderna är hämtade ifrån. Under Småågorna på Landskrona stadsbibliotek är den fysiska boken ofta närvarande. Antingen läser sagostundsledaren högt ur den och håller upp för att visa barnen bilderna eller så visar hen först boken och säger vad den heter för att sedan lägga den bakom sig och berätta sagan med hjälp av rekvisita eller uppkopierade bilder.

Även ljudmässiga illustrationer förekommer. Både vid högläsning och vid berättande utan den fysiska boken förekommer en viss dramatisering av sagorna i både Lund och Landskrona genom att sagostundsledaren gör enkelt åstadkomna ljudeffekter och använder olika röster för olika personer vid dialog. Eftersom detta demonstrerar att det är olika personer som talar bör det kunna betraktas som en illustration. Även i Kristianstad görs viss dramatisering, men eftersom det också finns teknologiskt framkallade ljudeffekter spelar det en mindre framträdande roll.

Angående Småbarnssagor och sagostunder vid Lunds stadsbibliotek framhävs vid intervjuer skillnad mellan läsning och berättande (B, Lunds stadsbibliotek). Den berättade sagan föredras framför den lästa sagan. Detta kan kopplas till att Eriksson diskuterar skillnaden mellan att läsa och berätta i ett sagostundssammanhang (Eriksson 1994A, s. 108). Under båda typerna av sagostunder är inte någon fysisk bok närvarande och heller ingen typ av text. Däremot säger sagostundsledaren vad sagan heter i början av sagostunden (inne i sagorummet) och det står även i bibliotekets program, vilket innebär att sagan identifieras och definieras trots att inte den fysiska boken är närvarande. Vidare betonas vid Lunds stadsbibliotek rekvisitas roll i sagostunder som illustrationer. Det byggs upp en "sagomiljö" som kan skapa ett slags sagolandskap som sagostundsledaren (här B) använder i sitt berättande. Vid observationerna användes rekvisita vid både Småbarnssagor och sagostunder (alltså för båda åldersgrupperna), men informanten menar att den äldre åldersgruppen inte behöver få sagan illustrerad för sig i lika hög grad som den yngre åldersgruppen eftersom den tidigare kan koncentrera sig på att lyssna på sagan (D, Lunds stadsbibliotek).

Något som efter hand utkristalliserar sig är den viktiga relationen mellan den i många fall närvarande boken, berättelsen och illustrationer som används (eller inte) i form av bilder eller rekvisita. De yttre illustrationerna, bilderna och rekvisitan, ställs i relation till de inre bilderna, fantasins bilder. I Lund och Kristianstad förhåller man sig olika till illustrationernas roll. I Kristianstad är illustrationerna en central del i alla sagostunder, och barnen tillhör den äldre åldersgruppen, medan man i Lund talar om att de äldre barnen inte i samma utsträckning som de yngre behöver illustrationer, eftersom de själva i högre grad kan skapa sig egna bilder i huvudet. Detta kan tolkas som en betoning av den verbala berättelsens överordning, så att yttre bilder är något som behövs för att öka förståelsen av orden, inte upplevelsen av orden. En tolkning av skillnaderna skulle kunna vara att man strävar efter läsfrämjande i riktning mot den traditionella boken, trots att boken inte är närvarande då man talar om det minskade behovet av illustration i den äldre gruppen. Man ser som mål att kunna läsa och lyssna helt verbalt och behöva mindre och mindre "hjälp" att skapa sina egna inre bilder. I Kristianstad ges, trots att boken är närvarande i så hög grad, och

läsfrämjandet är så uttalat både hos informanten och i biblioteksplanen, en prioritering av upplevelse med hjälp av olika typer av illustrationer.

7.4 Teknologiska hjälpmedel

Teknologi är ett medel som används mer eller mindre i sagostunderna på de olika biblioteken.

Alla biblioteken använder sig av någon typ av teknologi i form av belysning för att få en viss stämning, men Kristianstad stadsbibliotek använder det som en grundsten i Magi i Bokskogen.

Vid en av intervjuerna efter Småbarnssagor i Sagoskåpet vid Lunds stadsbibliotek lyftes det fram att det finns en CD-spelare i rummet som en del sagostundsledare har använt som bakgrundsljud när barnen går in i sagorummet (C, Lunds stadsbibliotek). Sagostundsledaren för sagostund i sagoskåpet lyfte också fram användning av CD-spelaren med en CD-skiva med sagoljud (till exempel stormljud och kyrkklockor) som tidigare har använts just när barnen går in, men enligt C är det svårhanterligt eftersom spelaren finns bakom draperierna och man då måste flytta sig mycket fram och tillbaka (C, Lunds stadsbibliotek). Även sagostundsledaren på Landskrona stadsbibliotek berättade att musik tidigare har använts när barnen gick in i sagorummet för att sätta en viss stämning (A:1, Landskrona stadsbibliotek). Det C själv använder sig av är ljuset, framför allt i sagostunder för den äldre åldersgruppen. Vidare berättar C att en annan sagostundsledare tänker använda projektorn till att visa scannade bilder från bok på vit duk. Det finns projektor och duk tillgängliga i rummet.

För Magi i Bokskogen vid Kristianstad stadsbibliotek är teknologi en viktig del av själva sagostunden. Vid utformandet av Magi i Bokskogen användes en testpanel, där barn medverkade i processen. Där finns ett delaktighetsperspektiv, som kan tolkas som användning av barns perspektiv. Begreppet ”barns perspektiv” behandlas i en sagostundskontext till exempel av Borrman och Hedemark i *Leonards plåster* (2015) där det ställs i kontrast till barnperspektiv. Informanten påpekar att det även finns andra sätt till delaktighet som teknologin hade kunnat användas till. E lyfte till exempel fram Helsingborg stadsbibliotek som har arbetat med att barnen får göra sina egna iPad-sagor (E, Kristianstad stadsbibliotek).

Teknologin styrs med hjälp av en iPad som en av sagostundsledarna sitter och håller gömd längst bak i ett hörn på gradängerna. Den personen ska varken synas eller höras, och vara ”osynlig” eftersom barnen inte ska se hur det hela går till. Det är en viktig poäng att iPad:en hålls gömd eftersom tekniken är kopplad till själva magi-begreppet på så sätt att den hjälper till att bygga upp stämningar som bidrar till att barnen ska få känslan att ”vad som helst kan hända i sagorummet”. (E, Kristianstad stadsbibliotek) Dessutom, menar informanten, är det ju lite magi i sig att en iPad kan styra ett helt rum. Tekniken och därigenom magin bidrar med att förstärka själva berättelsen genom att barnen upplever med flera sinnen. (E, Kristianstad stadsbibliotek) Informanten berättade att den pedagogik de jobbar med kan kopplas till Howard Gardner som i sina verk om olika intelligenser menar att olika sinnen kan behöva uppleva för att en individ ska lära sig. I Magi i Bokskogen appliceras både

ljud, ljus och bilder (E, Kristianstad stadsbibliotek; Gardner 1994). IPad:en styr ljuset i rummet, liksom bilderna som visas på den vita duken och ljud som är kopplade till sagan som berättas. E visar alltså på en medveten pedagogisk idé som motiverar den teknologiska utformning som Magi i Bokskogen har fått och kopplar det också till läsfrämjande som också framhålls i biblioteksplanen, och där också ställs i relation till i olika former med exempel från den teknologiska utvecklingen

Användandet av teknologi i sagostunder kan kopplas till Hedemarks resonemang om ett ”vidgat textbegrepp” i förhållande till ”läsopedagogiska sammanhang” där förmedling i en bibliotekskontext innebär text i olika typer av media (Hedemark 2011, s. 49). I Magi i Bokskogen används olika typer av medium för att förmedla texten som finns i den fysiska boken. Detta kan relateras till hur Carlsson skriver om att det föränderliga medielandskapet och teknikutvecklingen har förändrat bokens och litteraturens ställning (Carlsson 2012, s. 14). Att boken framhävs som viktig även när teknologi används, kan ses som en nyansering av detta. I Magi i Bokskogen är den fysiska boken närvarande och högläsning används, även när teknologi har en framträdande roll. De olika elementen kompletterar här varandra.

Teknologi och rekvisita kan sägas ha jämförbara roller i sagostunden. De fungerar som hjälpmedel vid förmedlandet av förståelse av berättelsen, stämningsskapande och gemensam upplevelse för individerna i gruppen. Detta kan kopplas till de sociokulturella perspektiven; genom användningen av teknologi och rekvisita skapar man ett gemensamt fokus och en organiserad social miljö för lärande (jfr Vygotskij 2001; Säljö 2014).

7.5 Interaktion

Om man ser sagostunden som en organiserad social miljö för lärande, skulle miljön bestå av social interaktion mellan de närvarande i rummet: sagostundsledare och barn i första hand. Den tar sig olika former. Sagostundsledaren talar till/berättar för/läser för barnen. Sagostundsledaren ställer också emellanåt frågor till barnen under sagostunden och bidrar därmed till barnens delaktighet. Avsikten är i samtliga fall att barnen ska sitta stilla och lyssna och inte röra sig runt i rummet, men vara uppmärksamma och eventuellt svara när de blir tillfrågade. Barnen ställer också frågor och kommenterar spontant. Interaktion uppstår mellan barnen när något av barnen börjar prata. Den utvecklingen brukar vara oplanerad och inte styrd av ledaren. Statens kulturråd lyfter fram ”dialogisk högläsning”, det vill säga till exempel att ställa frågor till barnen, som en typ av läsfrämjande metod (Andersson 2015, s. 44).

Alla sagostundsledarna använder någon form av aktiv interaktion med barnen. Vid Kristianstad stadsbibliotek berättar informanten att det alltid är någon form av samtal med barnen, men att själva sagan bestämmer hur mycket. En av sagorna var enligt E svår att släppa in barnen mycket i, eftersom flödet i berättelsen då blir avbrutet. Även rim i texten och sagoljud kan bli störda av för mycket avbrott. Sagostundsledaren brukar ställa frågor till barnen, bland annat om sagoljuden, till exempel ”Hör ni vingarna?” (E, Kristianstad stadsbibliotek). En annan funktion hos den interaktion som ligger utanför själva sagoberättandet och som initieras av sagostundsledaren är att ord som betraktas som svårbegripliga för åldersgruppen förklaras.

Vid Lunds stadsbibliotek är barnen delaktiga i magi-ritualen kring att blåsa i nyckeln. Under sagostunderna (för 4-6-åringar) brukar sagostundsledaren ställa frågor till barnen under sagostunden. Dock framhäver hen att det är viktigt att hålla balansen så att det inte blir så att de tar över och pratar för mycket. (D, Lunds stadsbibliotek) Eller att de börjar prata om andra saker, till exempel när sagostundsledaren frågade om barnen visste vad en ungar är kom det snart att bli en diskussion mellan barnen hur gamla alla var. De ville berätta det för sagostundsledaren. I sådana sagor där till exempel någon ramsa upprepas bjuder sagostundsledaren även in barnen att minnas och säga den.

Den ena sagostundsledaren för Småbarnssagor i Sagoskåpet vid Lunds stadsbibliotek (C) menar också att man inte bör släppa in barnen för mycket. Hen menar att anledningen är att vissa barn då kan komma och ta all plats, medan vissa inte får komma till tals. Som strategi för detta har vederbörande att säga att ”vi kan prata om det sedan.” C vill alltså att interaktion ska finnas, men vill kunna styra den lite (C, Lunds stadsbibliotek). C brukar alltså använda sig av frågor kring det som händer i sagan. Sedan, när sagan är slut, ställer sagostundsledaren fler frågor som anknyter till sagan, till exempel om barnen har tappat vantar under vintern och vilka djur de hade velat skulle vara med i sagan. Likaså låter C barnen vara med och räkna upp djuren som finns i vanten och eftersom det återkommer flera gånger under sagan får de då vara involverade i att berätta sagan också.

Vid ett observationstillfälle, när det var en förskola som hade jobbat med just den folksagan, var det lite fler frågor (C, Lunds stadsbibliotek). Den andra sagostundsledaren menar också att det är lätt att ”tappa bort” barnen, så att deras koncentration bryts, om man frågar för mycket, eftersom barnen associerar fritt vidare och börjar prata om något annat ämne. Detta kopplar B framför allt till åldersgruppen då hen menar att det är lättare att ha mer interaktion med äldre barn (B, Lunds stadsbibliotek). Gemensamt verkar vara att sagostundsledarna eftersträvar interaktion med barnen, men också att behålla kontrollen över situationen.

Vid Landskrona stadsbibliotek berättar A:1 att informanten under Småsagor är beredd på att vad som helst kan hända när det kommer till interaktion. A:1 försöker styra så att det inte tar över helt. Det är lättare med den äldre åldersgruppen än den yngre. (A:1, Landskrona stadsbibliotek) Sagostundsledaren använder sig av frågor för att göra barnen delaktiga. Även under sagostunder brukar sagostundsledaren fråga barnen när det känns att det är läge eller att man vill bjuda in dem. Där gäller det också att hålla det på en lagom nivå så att barnen inte tar över och så att man stannar kvar i berättelsen. Vidare menar A:2 att det är lättare att få med delaktighet i sagostunderna för 3-6-åringarna och att det krävs mer för att fånga uppmärksamheten hos de små. (A:2, Landskrona stadsbibliotek)

Sagostundsledarna arbetar alltså medvetet för att genom att göra barnen delaktiga under styrning med hjälp av dialog, skapa en strukturerad social miljö under ledning av en vuxen. Eriksson menar att den gemensamma upplevelsen som sagostunden leder till är viktig (Eriksson 1994A, s. 108). McKenzie, Stooke och McKechnie (2007) lyfter också fram den sociala aspekten av sagostunder och menar att

deltagarna tillsammans bidrar till händelserna i den sociala miljön som sagostundstillfället enligt dem utgörs av.

Interaktionen mellan barnen uppstår spontant och är inte aktivt stimulerad av de vuxna, utöver att barnen placeras i en grupp, vilket inte hindrar att det kan ha en positiv funktion i ett lärande.

7.6 Ritual

Den grupp som interagerar samlas kring sagan, och finns enbart under sagostundstillfället, då den alltså bildas vid dess början. Falk och Möller använder begreppet ”ritualer” i förhållande till sagostunder och menar att de är ett sätt att ”markera övergången till sagans värld” (Falk & Möller 2009, s. 13f). Dessa ritualer kopplar dem till skapandet av ett rum för sagostunden. Sagostundens början markeras på olika sätt, med någon form av ritual, som innebär en upprepning av en formel av ord eller handling, och som kan vara utformad på olika sätt. I Lund börjar sagostunden utanför sagoskåpet, när deltagarna blåser magi i nyckeln. Det sägs också att det inte går att öppna utan magin, och att skåpet inte är ett rum i vanliga fall. Det får aldrig öppnas för barn under andra omständigheter, det vill säga utan ritualen. Här är alltså ingångsritualen kopplad till nyckeln, låset och öppnandet av dörren. När man väl kommit in i rummet är man i den magiska sfären, och början av sagoläsningen markeras med en svagare ritual i form av ”Det var en gång...”, som betraktas som mindre viktig än ingångsritualen. Här finns alltså en viktig rumslik markering som skapande av det speciella.

I Landskrona finns också en rumslik markering, i alla fall för de äldre barnen, som består i att den ”dolda” dörren öppnas rituellt, men utan några inslag som utges för att vara magiska. Här läses samma inledningsramsa vid varje sagostundstillfälle för båda åldersgrupperna. Det sker när barnen har tagit plats och inleder själva verksamheten. Inledningsorden är det som används för båda grupperna och som framhävs starkast av A:1, det vill säga den yngre åldersgruppen, som den tydliga början till sagostundstillfället. Fasta avslutningsord används också för att markera att nu är sagostunden slut.

I Kristianstad finns det inte någon dörr, och rummet är öppet för olika användning. Inledningsritualen består i det här fallet i att sagostundsledaren talar om för barnen, som redan tagit plats, att rummet är magiskt och därför kommer bilderna i boken som läses att synas på den vita duken. De illustrationer av ljud och ljus som kommer till associeras till magin men kommenteras eller förklaras inte. Ritualen förläggs till när alla tagit plats i rummet.

Ritualerna syftar till att skapa en viss stämning av mystik och spänning. Man vill stimulera barnens fantasi. Gemensamt är betoningen av rummets specifika egenskaper – det är rummet som är magiskt eller mystiskt. Magi talas det om i Lund och Kristianstad. I Landskrona talas det inte om magi, men det ”hemliga” rummet omges av en viss mystik när dörren rituellt öppnas för den äldre gruppen.

Ritualerna skapar en gräns mellan den vanliga verksamheten i biblioteket/världen utanför och sagorummets inre värld. Gränserna kan vara av olika typ: de kan relateras till plats, som i Lund eller tid, som i Kristianstad.

7.7 Sagorum

Rummen benämns Sagogrottan, Sagoskåpet och Bokskogen. I Lund och Kristianstad nämns sagorummen i själva programpunkterna för sagostunder, vilket pekar på att de ses som betydelsefulla för sagostunderna. Sagorummet kan ha olika funktioner beroende på vad som händer där inne. För föreliggande arbete är det relevanta dess funktion under sagostunder.

I inledningskapitlet definieras sagorum som det fysiska rummet där sagostunder äger rum. Sagorummet används också för andra verksamheter vid samtliga bibliotek. Filmklubben för barn, som ingår i Landskrona stadsbiblioteks barnverksamhet, använder till exempel sagorummet, men då är inte inledningen ritualiserad. Sagorummet i Kristianstad är öppet och kan användas vid andra tillfällen, även om det vid sagostundens början sägs att det är rummet som är magiskt. I Lund används alltid nyckelritualen, även när det är annan verksamhet än sagoverksamhet som ska börja därinne. Man lägger alltså, utifrån detta, större vikt vid sagorummets ”annorlundahet” och specifika karaktär av magi som är rumsligt bestämd i Lund än i de båda andra biblioteken.

7.7.1 Det fysiska rummet och det sociala rummet

Man skapar alltså rum för händelsen, och det kan antingen ses ur perspektivet av fysiskt rum med väggar eller av socialt rum genom interaktion mellan människor (själva händelserna i sagostunden). Det fysiska sagorummet används för att skapa ett centrum för det sociala rum som skapas i sagostundstillfället. Barbro Johansson skriver i artikeln ”Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv” om att barnbiblioteket kan ses som en ”etablerad fysisk plats [...] för mötet mellan barnet och berättelserna” (Johansson 2010, s. 43). Detta, menar jag, borde även kunna gälla sagorum. Det som händer under sagostunden är också möte mellan barn och berättelse.

Ett gemensamt drag är att de tre bibliotekens fysiska sagorum är utformade på ett sätt som påminner om en teater så att sittplatserna, som är uppbyggda i trappstegsformade gradängar, har fokus riktat mot där sagostundsledaren sitter och läser/berättar. I Lund används rummet ibland så att fokus flyttas, när sagostundsledaren placerar sig i någon annan del av rummet, till exempel själv sitter på gradängerna och använder dem som ”scen”, medan barnen sitter på golvet.

De olika fysiska sagorummens interiör ser olika ut. Både i Landskrona och Kristianstad är rummet hållet i mörka färger, vilket är avsett att skapa en mystisk stämning. I Kristianstad stadsbiblioteks sagorum finns fönster, men under Magi i Bokskogen är de alltid fördragna, vilket gör rummet slutet och mörkt. Rummets mystiska karaktär kan sägas vara knutet till sagostundstillfället. Rummet byter identitet från ett öppet, flexibelt och ljusare rum till att bli mörkare, slutet och talas om som magiskt. Lunds stadsbiblioteks sagorums interiör är däremot ljus med vita

väggar och vita skynken. Sagostundsledarna B, C och D talar om att neutraliteten hos rummet gör det möjligt att skapa miljö med hjälp av rekvisita för varje saga. Den magi som man talar om avspeglas inte i rummets interiör, utan är knuten till föreställningen om att rummet på magiskt sätt ryms inne i skåpet. Samtliga sagostundsledare talar om sagorummets avskildhet. Det rumsliga är en del av sagostundens pedagogik.

Scenografin och möbleringen inne i sagorummen bidrar till att skapa rummet som kommunikativ arena. Uppmärksamheten ska vändas åt ett visst håll. Det finns fasta punkter som bidrar till denna fokusering, till exempel den röda sagofåtöljen som används i Sagostunder för den äldre åldersgruppen vid Landskrona stadsbibliotek. Det skapas socialt rum i det fysiska sagorummet då människorna i rummet interagerar i sagostunden (jfr Lefebvre 1991, ss 11-12). Till exempel att sagostundsledaren frågar barnen saker, så som beskrivs ovan under rubriken ”interaktion”. Lefebvres resonemang kan kopplas till sociokulturella perspektiv genom att båda fokuserar på interaktion mellan människor. Lefebvres sociala rum ingår i ett teoretiskt betraktelsesätt av ”rumsskapande” där sociala rum sätts i relation till exempelvis fysiska och mentala rum utan specifik riktning mot en enskild tillämpning. Det sociokulturella perspektiv som har relevans här är specifikt inriktat på social interaktion som en del av lärande. Interaktion (som under sagostundstillfällena främst består i att sagostundsledarna ställer frågor till barnen, som svarar och lyssnar och reagerar på varandras svar) kräver flera individer. På så sätt kan sociokulturella (här mest Vygotskij som betonar gruppens betydelse framför individer) kopplas till sociala rum.

Det sociala rummet i förhållande till sagostunderna skapas bland annat med hjälp av möbleringar och riktningar som ger förutsättningar för interaktion, och ritualiserade inledningsord som signalerar att sagostunden börjar.

Falk och Möller (2009, s. 13) betonar betydelsen av att skapa ett specifikt rum för sagostunden, men att det inte nödvändigtvis är ett fysiskt rum utan kan handla om att skapa en ”känsla att gå in i ett annat rum – i sagans värld om man så vill – ” för barnen.

7.7.2 Gränserna

I sagostunderna finns det olika typer av gränser, både kopplade till tid och plats. Ett exempel på tidliga gränser är inledningsorden som visar att sagostunden börjar. Ett annat exempel är magin som finns i sagorummet på Kristianstad stadsbibliotek enbart under själva sagostunden Magi i Bokskogen, men inte annars. Där är gränserna själva sagostundstillfället. Det är den som gör det annorlunda. På det sättet kan sagostunden även tolkas som en tidlig gräns, då sagorummet är annorlunda än det brukar vara. Vid Lunds stadsbibliotek kan föreställningen om magi (och ritualen däromkring) som krävs för att komma in i sagorummet tolkas som skapande en gräns. Exempel på fysiska/rumsliga gränser är de dolda ingångarna till sagorummen (skåp och bokhylla).

I intervjun med E betonas viljan att ha ett öppet sagorum (E, Kristianstad stadsbibliotek). Där finns inte heller någon dörr, utan ett skynke för ingången. Relevant att diskutera här är alltså sagorummens tillgänglighet. I Lund och Landskrona är sagorummen låsta när det inte är programpunkt där. I Lunds

stadsbiblioteks sagorum kan man inte komma in utan ritual med magi och rummet öppnas alltså inte annars. Själva skåpet, som är ingången och därmed en gräns, ses nära på synonymt med sagorummet. Skåpet och ritualen kring skåpet är enligt B en stor del av själva sagostundsoplevelsen (B, Lunds stadsbibliotek). På Landskrona stadsbibliotek öppnas däremot sagorummet om någon biblioteksanvändare ber om det. Gemensamt för Lund och Landskrona är att det finns en ”hemlighetsstämpel” kring sagorummen. Det i sig kan betraktas som en gräns som man måste komma förbi för att nå insidan av rummet.

Vissa sagostunder börjar utanför själva sagorummet och den dolda ingången betonas, vilket markerar rummets hemlighet. För att gå in i rummet måste man i samtliga bibliotek ta av sig skorna, något som också kan tolkas som en gräns.

Tidigare i texten nämndes ritualer. Dessa ritualer kan också sägas markera gränser – gränser som genom ritualer behöver överskridas för att komma in i det annorlunda rummet, som kommer att presenteras som heterotopi. Detta kan kopplas till antropologen Victor Turners (1979) liminalitets-begrepp; ett tydligt exempel på tillämpbarheten är Sagoskåpet i Lunds stadsbibliotek, där man, efter att ha genomgått nyckelritualen och öppnat skåpet, lämnar det ”vanliga” biblioteksutrymmet och därmed avskiljs från det tidigare, säkra tillståndet av biblioteksbesökare, och befinner sig i skåpet utan att ännu kunna se det sagorum som kommer att vara det nya tillståndet, med den annorlunda stämningen och aktiviteten. I det mellanskedet är man i det liminala skedet av gränsöverskridandet. Den osäkra känslan i övergångens liminala fas kunde tydligt iakttas vid observationer i Lund, där barn uttryckte att det var ”läskigt” att gå in i sagoskåpet utan att veta vad som fanns på andra sidan, bortom deras synfält. Sagostundsdeltagarna befinner sig i en liminal fas när de går in i rummet och också när inledningsorden yttras. Gränserna finns som ett hjälpmedel för att skapa känslan av att samtidigt gå in i ett nytt rum och i sagans (annorlunda) värld (Falk & Möller 2009, s. 13), vilket är en grundläggande del av sagostundsfenomenet. I den tanken betonas riktning, att gå in i någonting annat.

7.7.3 Heterotopi

Gränserna skapas alltså genom ritualer, och i samverkan omger de och skapar det annorlunda rum som med Michel Foucaults termer skulle kunna kallas för heterotopin. En heterotopi kan beskrivas som en plats som är annorlunda, skild från den övriga världen, med andra regler och mönster. Som tidigare har nämnts kan gränserna vara antingen tidsliga eller rumsliga vilket gör heterotopin i olika grad knuten till själva platsen (exempelvis Lunds stadsbibliotek) eller till sagostundstillfället (tydligast vid Kristianstad stadsbibliotek, där rummet omtalas som magiskt just under sagostunden). Det kan diskuteras huruvida sagorummet behåller några heterotopiska egenskaper när det används för andra programpunkter inom barnverksamheten.

Heterotopin förenar oförenliga element och bär därigenom med sig en ”annorlundahet.” Till exempel finns en oförenlighet mellan verklighet och fiktion/fantasi, här och där, nu och då, vardagen och sagan. Berättelsen händer inte här (på samma plan) som barnen. De kan förenas med hjälp av rummet och det sker alltså i de undersökta sagostunderna i det fysiska sagorummet. På så sätt kan sagorummet sägas vara heterotopiskt. Detta heterotopiska drag finns särskilt under

sagostunderna. Att man är på en annan plats än i biblioteket framgår också av sagorummens namn: Sagoskåpet, Sagogrottan, Bokskogen. I Landskrona och Kristianstad visas också tydligt i rummens interiör att det är en annan, särskild miljö som skapas i nära koppling till namnen. Vi är i en grotta eller en skog när vi är i sagorummet. Väggarna och scenografin i det fysiska sagorummet är hjälpmedel för att skapa heterotopin. Det kan vara ett sätt att göra heterotopin tydligare.

Redan ingångarna till Sagoskåpet och Sagogrottan är ambivalenta till sin utformning, och dolda eller otydliga, vilket ökar rummets ”annorlundahet” och avskildhet, liksom deras karaktär av hemliga rum. På Landskrona stads hemsida refereras stadsbibliotekets sagorum till som ”bibliotekets hemliga rum” (Landskrona stad 2016B).

Det annorlunda rummet skapar annorlunda förutsättningar, och dess avskildhet skapar fokus. De flesta informanterna talade om hur viktigt det är att sagorummet är ostört, att det inte finns annat som pockar på barnens uppmärksamhet. Här kan också det annorlunda rummet och den fokuserade miljön i samverkan med andra människor kopplas till lärande.

8. Avslutande diskussion

I den här studien har jag sökt belysa sagoverksamheten vid folkbibliotek som den kan se ut idag. Det har gjorts genom observationer och intervjuer vid tre olika folkbibliotek: Landskrona stadsbibliotek, Lunds stadsbibliotek och Kristianstad stadsbibliotek.

I detta avslutande kapitel kommer jag att återvända till studiens frågeställningar och utifrån dem diskutera och sammanfatta slutsatser som undersökningen har lett fram till. Jag kommer även att diskutera mina teori- och metodval, och möjligheter till vidare forskning.

Sammanfattning

De olika biblioteken som har studerats skiljer sig åt förutsättningsmässigt, bland annat genom städernas och kommunernas olika karaktär – storlek, ekonomiska förutsättningar, befolkningssammansättning, med mera. Bibliotekens lokaler skiljer sig också åt till sina förutsättningar; Landskrona stadsbibliotek är inrymt i en ombyggd brandstation, Lunds stadsbibliotek är byggt för ändamålet för åtskilliga decennier sedan, och Kristianstad stadsbibliotek ingår i ett nybyggt kulturhus. Det innebär också olika rumsliga förutsättningar för relationerna mellan biblioteksrummet och sagorummet. Trots detta, och skiftande praktiker, har de visat sig ha i grunden liknande målsättningar kring sagoverksamheten.

Kring praktikerna kan inledningsvis sägas att sagostundernas åldersgrupperingar ser olika ut: Landskrona stadsbiblioteks kontinuerliga sagoverksamhet består av Småsagor (riktad till åldersgruppen 1,5-3 år) och Sagostunder (åldersgruppen 3-6 år), vid Lunds stadsbibliotek består den av Småbarnssagor i Sagoskåpet (åldersgruppen 2-3 år) och Sagostunder i Sagoskåpet (åldersgruppen 4-6 år) och vid Kristianstad stadsbibliotek består den av Magi i Bokskogen (för barn från 3 år). Det innebär att sagostunder för små barn finns vid Landskrona stadsbibliotek och Lunds stadsbibliotek, men inte vid Kristianstad stadsbibliotek, och att åldersgrupperingarna ser olika ut mellan Lund och Landskrona. Frekvensen för sagostundstillfällena under terminstid varierar också. I Lund är de varje vecka, i Landskrona varannan vecka, medan de i Kristianstad förekommer ungefär en gång i månaden. Även hur många sagor som berättas vid varje tillfälle varierar: I Lund är det, för båda åldersgrupperna, alltid bara en saga, medan det vid de båda andra biblioteken är två eller fler per tillfälle. Hur saga väljs skiljer sig åt mellan de olika biblioteken. I Kristianstad väljs först ett tema och därefter sagor som passar in i temat, i Landskrona är det mer flexibelt och i Lund betonas vikten av berättarvänlighet. Målsättningarna uttrycks på olika sätt och i de flesta fall får pedagogiska frågor en ganska framträdande roll.

Informanten i Kristianstad uttrycker en specifik pedagogisk idébakgrund kring lärande med hjälp av alla sinnen.

Inställningen till högläsning eller berättande och bokens roll skiljer sig något, men illustrationer av något slag används vid alla bibliotek och alla åldersgrupper, även om det betonas, där olika åldersgrupper finns, att det främst är den yngre åldersgruppen som behöver dem som stöd för förståelse och koncentration. Både i Lund och Landskrona betonas vikten av en enhetlig berättarlinje i sagan för att hålla de yngre barnens koncentration. Bland likheterna mellan bibliotekens sagoverksamhet framstår användningen av sagorummet som viktig. Samtliga använder sig av ett avgränsat sagorum, som utformas som en speciell och annorlunda miljö, med en tydligt avgränsad ingång. Den annorlunda miljön där inne kan på olika sätt relateras till begreppet heterotopi. Sagostunden är också tydligt avgränsad med hjälp av rumsliga eller tidsmässiga gränser som överskrids genom ritualer, som i Lund är knutna till ingången i rummet, i Kristianstad till startandet av den teknologiska utrustningen och öppnandet av boken, och i Landskrona är inledningsord till sagan eller ingången i rummet, framför allt för de äldre barnen.

Nedan redovisas slutsatser utifrån frågeställningarna:

Hur används sagoverksamheten som läsfrämjande inom det pedagogiska arbetet vid de olika bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet?

Intentionen med sagoverksamheten som en läsfrämjande metod är i olika omfattning uttalad vid de olika biblioteken. I Kristianstad är det klart uttalat genom att begreppet ”läsfrämjande” används (E, Kristianstad stadsbibliotek). Hos de övriga (till exempel C) uttrycks målsättningen på andra sätt, som till exempel att ge vana vid böcker, att skapa vana vid att komma till biblioteket och att låna böcker, vilket implicerar läsfrämjande. I samtliga fall utgör läsfrämjande en del av det kontextuella ramverket för sagoverksamheten.

Flera av informanterna ger uttryck för intentionen att stödja språkutvecklingen, vilket kan sägas ge möjlighet till framtida läsande. Upplevelsen betonas av alla informanter. Det innebär att göra sagostunden till en positiv upplevelse, där sagostunden förknippas med positiva biblioteksbesök, vilket sedan leder till kontakt med böcker. Detta kan, enligt den definition av läsfrämjande, hämtad från Statens kulturråd, som jag använder, ses som läsfrämjande. Det innebär bland annat att ”öppna vägar till litteraturen för den som inte läser”, vilket går att applicera på sagostunder, som ju riktar sig till förskolebarn. Där märks också en skillnad mellan yngre och äldre målgrupper. Upplevelse betonas särskilt för de yngre. Upplevelsen byggs upp på olika sätt med olika medel. Man vill göra sagostunden spännande och extraordinär. Detta görs bland annat genom att man placerar sagostunden i en avskild ”magisk” kontext. Detta kommer vidare att behandlas under nästa punkt, kring sagorumsmiljöerna.

Den extraordinära upplevelsen skapas i Kristianstad med hjälp av teknologi som, förutom den lästa berättelsen, ger syn- och hörselupplevelser av olika slag. Enligt E kan detta ses som uttryck för en pedagogisk idé kring lärande genom olika sinnen.

Om man ser läsfrämjande som en del av lärandet, finns det här ett samband mellan användning av teknologi och läsfrämjande.

Vid både Kristianstad stadsbibliotek och Landskrona stadsbibliotek (i viss mån båda åldersgrupperna) är den fysiska boken närvarande, vilket kan tolkas som att själva läsandet och böcker ses som viktiga i just sagostunden. Detta kan i sin tur kopplas till läsfrämjande.

Vilken roll tillmäts läsande, böcker, teknologi, interaktion mellan barn och barn samt barn och sagostundsledare vid sagostunderna?

Sagorna som utgör det litterära innehållet i sagostunden förmedlas till barnen på olika sätt, vilket är kopplat till medvetna val, och också ger olika karaktär åt sagostunderna. De olika biblioteken visar olika relation till läsande och berättande; i Lund lägger man stor vikt vid berättandet, i kontrast till högläsning, som metod för båda åldersgrupperna. Detta kopplas också till val av sagor, då man framhåller folksagor som "berättarvänliga". Då är boken inte alls närvarande. I Kristianstad spelar boken en central roll, eftersom den inte bara läses ur, utan också projiceras i stort format. I Landskrona är böckerna närvarande och visas upp även när de inte används för högläsning. Där förekommer både högläsning ur bok, med uppvisning av bokillustrationerna, och berättande med rekvisita. En variant mellan berättande och läsning, som används för båda åldersgrupperna i Landskrona, är att använda kort med bilder från boken som har text på baksidan, och alltså kan visas upp och läsas utan att det blir uppenbart för barnen att ledaren läser.

En viktig del av förmedlingen är illustrationerna, som kan ta sig olika uttryck, men som har funktionen att stödja och förstärka berättelsen. Informanterna i Landskrona och Lund säger att de mindre barnen har större behov av illustration genom rekvisita, och dessutom att det underlättar deras koncentration. Viljan att skapa koncentration kan möjligen också finnas med i iscensättningen för Sagostunder i Landskrona för äldre barn, där fokus ligger på en fast plats i form av en sagofåtölj där sagostundsledaren sitter under hela sagostunden. I Kristianstad används teknologi för att illustrera sagan. Det är en viktig del av sagostunden. Teknologi kopplas till magi. Den som sköter teknologin ska vara "osynlig", vilket skapar mystik kring bilder, ljus och ljud i rummet som förklaras för barnen som magi som finns i rummet under sagostunden.

Berättandet ger större möjlighet till direkt ögonkontakt och det finns inte något element mellan den talande och den lyssnande, som vid högläsning. Därför kan interaktionen möjligen sägas bli mer direkt och kanske fånga barnens intresse mer omedelbart. Högläsningen kan å andra sidan ha ett element av förebildlighet, det vill säga att uppvisandet av läsning skulle kunna verka stimulerande för barn att vilja läsa själva.

Alla biblioteken använder sig av språklig interaktion i form av frågor till barnen som medel för att få barnen delaktiga, men de betonar att det är viktigt att styra den så att sagostunden ändå förblir fokuserad på sagans förlopp. Barnen samverkar genom att bilda en grupp, som är medvetna om varandra, även om de inte har fritt spel för interaktion. Barnen får genom processen att samlas, gå in i rummet och ta del av

sagostunden i den avskilda, särskilda miljön, en – i de flesta fall – tillfällig gruppgemenskap med en gemensam upplevelse, som kan tänkas understödja ett lärande, sett ur ett socio-kulturellt perspektiv.

De olika komponenterna förhåller sig till varandra och samverkar vid sagostunden: sagan förmedlas med hjälp av ord, kanske bok, och olika typer av illustrationer, som skapar och förstärker förståelse, gemensam upplevelse och möjlighet till lärande.

Vilken funktion har sagorumsmiljöerna i sagoverksamheten och det pedagogiska arbetet?

Sagorumsmiljöerna hjälper till att göra sagostunden till en upplevelse, vilket nämns av till exempel informanterna vid Lunds stadsbibliotek. Sagorummen nämns i programpunkterna för sagostunder vid Kristianstad stadsbibliotek och Lunds stadsbibliotek (båda åldersgrupperna), vilket tyder på att sagorummen spelar en väsentlig roll för sagoverksamheten. Samtliga sagostundsledare beskriver hur det fysiska sagorummet är viktigt för sagostunderna på grund av sin avskildhet, som hjälper till att koncentrera verksamheten. Det kan också sägas hjälpa till att skapa förutsättningar för det läsfrämjande elementet.

De olika sagorumsmiljöerna identifieras på olika sätt: sagogrotta, sagoskåp och bokskog. I Landskrona och Kristianstad är namnen på sagorummen kopplade till de fysiska rummens interiöra utformning. Det är målat för att likna en grotta i Landskrona och i Kristianstad är rummet dekorerat med träd och bokstäver som ska skapa en bokskog i dubbel bemärkelse. I Lund är sagorummets interiör däremot neutral. Sagorummets namn syftar på skåpet som utgör ingången, men det säger ingenting om vad som finns inne i rummet. Man har lämnat möjlighet till att anpassa rummet efter den saga som ska berättas under den aktuella sagostunden med hjälp av olika typer av rekvisita. Det innebär att rummen kan användas på olika sätt under sagostunden, men också att man möter rummet med olika förutsättningar och förväntningar inför miljön.

Sagorumsmiljöerna skiljs ut från det övriga biblioteket, dels i fysisk bemärkelse genom särskilda ingångar, och dels genom att rummen är annorlunda utformade än det övriga biblioteket. Flera informanter säger att de programpunkter, som kräver en viss stämning, äger rum i sagorummet. De knyter alltså denna stämning till själva rummet. Man skapar en heterotopisk, annorlunda miljö, som aktiveras med hjälp av ritualen och därför fungerar under sagostunden. Den heterotopiska miljön formas med olika medel: en fiktiv miljö – sagogrotta, sagoskåp, bokskog – med en teaterliknande möblering med fokus mot sagostundsledarens plats. Den förses med scenografi och teknologi eller rekvisita som illustrerar men också skapar upplevelse – gemensam upplevelse för barnen. Genom den förflyttas barnen ur sin vardag och de gör en ”resa” tillsammans som skapar ett socialt rum, som i sin tur skapar förutsättningar för sociokulturell samverkan och därmed lärande. Gränserna gör det tydligt. Även de fysiska rummen med väggar gör sammanhanget tydligt och bidrar på så sätt till pedagogiken i sagostunden.

Alla tre rummen är avskilda, men två av dem är också ”hemliga rum”, som man når genom en dold ingång. I Landskrona är ingången genom en lönndörr i en bokhylla,

och själva inträdandet i rummet görs gemensamt med de äldre barnen, som samlas utanför, och man bygger upp spänning inför att öppna dörren. De yngre barnen får däremot gå in i rummet utan någon gemensam ritual. I Lund är ingången starkt ritualiserad. Skåpet sägs bli tillräckligt stort för att rymma alla när nyckelritualen, som måste genomgå varje gång för att man ska kunna öppna skåpet, genomförs.

Rummen relaterar olika till öppenhet och slutenhet. Landskronas sagorum är stängt när det inte är programpunkt där inne, men öppnas om någon vill titta på det, medan Lunds sagorum alltid är stängt när det inte är programpunkt i rummet. Kristianstads sagorum är alltid öppet och tillgängligt när biblioteket är öppet.

Ingången i sagorummet och i sagostunden görs genom ritualer – rumsliga och tidsliga. Det skapar olika typer av gränsdragningar, som omger sagorummets och sagostundens heterotopi. En typ av sådan gränsdragning är den föreställning om magi som refereras till vid Lunds stadsbibliotek och Kristianstad stadsbibliotek. Magin är i båda fallen knuten till rummet, men vid Kristianstad stadsbibliotek är magin även avgränsad till själva sagostundstillfället. I Lund beskrivs rummet som alltid magiskt, medan rummet i Kristianstad talas om som magiskt enbart under själva sagostunden. Gränsen överskrids i Lund i samband med öppnandet av dörren och är därmed platsbunden, medan gränsen till det magiska/heterotopiska i Kristianstad skapas i tid, när boken öppnas och bilden i boken projiceras på den vita duken. Begreppet magi används inte av informanten vid Landskrona stadsbibliotek. Däremot betonas att rummet är hemligt och det kan därmed sägas omges med mystik och utgöra en heterotopi som omges av tydliga gränser.

Att överskridandet av gränser kan vara en skrämmande upplevelse har iakttagits eller nämnts i Lund och Landskrona. I sagoskåpet vid Lunds stadsbibliotek har man inte överblick när man går in i skåpet, och hamnar alltså i en osäker zon. I Landskrona är det mörkret och den annorlunda miljön i sagogrottan som kan skrämna. Gränsen in till heterotopin skapas av ritualen – det märks tydligast i Lund, där skåpet/rummet inte kan låsas upp förrän den rituella blåsningsen på nyckeln har ägt rum, varefter barnen går igenom skåpet in i rummet, vilket kan uppfattas som en liminal gränsöverskridning i rituell kontext. När den gemensamma – osäkra – liminala upplevelsen genomlevts tillsammans bildas det en grupp, som har en gemensam upplevelse och därför kan bilda ett socialt rum där sociokulturella mönster kan utvecklas till ett gemensamt lärande.

8.1 Reflektioner kring teori- och metodval

De teorier och metoder som jag har valt att använda mig av påverkar inriktning, analys och resultat av uppsatsen.

Inledningsvis kan man då fråga sig: hur fungerade det att använda observation och intervju? Utifrån erfarenheten bedömer jag att de kompletterade varandra väl. Vissa osäkerhetsfaktorer kan finnas kring observationer på grund av ojämnt deltagande och tillgången till få tillfällen som var möjliga att observera under den tid som stod till förfogande. Fler möjligheter skulle ha kunnat säkerställa en större representativitet.

Valet av studieobjekt har påverkat resultatet, och ett annat urval hade kunnat ge ett annat, också intressant, resultat. En bredare inledande undersökning skulle kanske ha kunnat finna andra intressanta aspekter, och fler studieobjekt som kunde ha tillfört en

bredare överblick. De dokument som användes, biblioteksplanerna, hade jag initialt avsett att jämföra, men deras ålder, inriktning och karaktär visade sig vara så skiftande att en för undersökningen meningsfull jämförelse blev svår att genomföra. Därför har jag avstått från att göra en konsekvent jämförelse mellan dem.

Det teoretiska ramverket innehöll olika teorier, som kombinerades. Det fungerade meningsfullt, trots de olika vinklarna, eftersom jag valt att se vissa delar av teorierna som kanske inte tar upp alla konsekvenser som skulle kunna uppmärksammas. Vissa teorier var tätt förknippade, så att det framstod en viss överlappning under arbetet.

De rumsliga aspekterna är i arbetet uppdelade i konkreta teorier, medan sociokulturella aspekter framstår mer ospecificerat, vilket kan skapa en ojämnhet i presentationen. Detta kan förstås utifrån tillämpbarheten, eftersom den pedagogiska delen av studien är svårare att undersöka (man får ganska lite kunskap om barnens utbyte av sagostunderna med de frågeställningar och metoder som användes och det var inte heller studiens syfte). Rummen är mer tillgängliga att beskriva och analysera.

Undersökningen rubriceras som en jämförande studie. Jämförelsen användes för att lyfta fram och kontrastera olika möjliga praktiker och målsättningar inom sagoverksamheten. Den har inte använts för att utvärdera eller rangordna de olika praktikerna eller målsättningarna som kommer till uttryck, utan visa en bredd av olika möjligheter och karaktärisera de olika praktikerna genom att relatera dem till andra möjligheter.

Det finns problematik och forskningsetiska frågor som rör metoderna observation och intervju. De etiska bedömningar som görs i kapitel 4 har fungerat i praktiken.

Dokumentationen av intervjuerna gjordes huvudsakligen med hjälp av ljudinspelning, som sedan transkriberades. Inspelandet av ljud under intervjuerna underlättade kommunikationen, i förhållande till att anteckna, eftersom man lättare kunde hålla kontakten med informanten och samtalen hölls igång utan att störas av ett påfallande antecknande. Däremot gjorde jag anteckningar under observationerna, när jag satt som iakttagare. Det innebär lite olika förutsättningar för fullständigheten i dokumentationen.

Fotografierna är tagna med mobilkamera och har inte optimal bildkvalitet; deras funktion är inte som material för en undersökning, utan endast att hjälpa läsaren att följa beskrivningarna av lokalerna. Materialinsamlingen resulterade i ett stort material som också kom att beröra många andra intressanta aspekter av barnbiblioteksverksamhet, som inte just rörde uppsatsens fokus. Det medförde en sortering bland materialet, för att utvinna det relevanta. Den processen innebär en ständig tolkning genom min egen bedömning, och är därför inte ofelbar.

8.2 Förslag till vidare forskning

Jag valde att undersöka sagostunder på tre specifika folkbibliotek som har ett fysiskt sagorum där sagostunderna äger rum.

Ett förslag till vidare forskning är att undersöka andra bibliotek, kanske även sådana som inte har ett fysiskt sagorum för att se hur ett rum skapas då. Min utgångspunkt är sagostundsledarens perspektiv. Men hjälp av andra teoretiska ramverk och andra

metoder skulle man kunna undersöka till exempel andra parter i sagoverksamheten. Barnens upplevelse av sagorummen kan till exempel utforskas mer. Eftersom det över huvud taget inte finns mycket forskning som rör sagorum kan det vara ett förslag att gå vidare med. Man skulle också kunna vidareutveckla sagorumsmiljöer som heterotopier och kring ritualskapande i samband med sagostunder.

Det är relevant att fortsätta undersöka sagostunder på grund av dess långa kontinuitet, pedagogiska möjligheter och på grund av att förutsättningarna ändras i relation till samhällsförändringar. På grund av biblioteks- och informationsvetenskapens tvärvetenskapliga natur finns det en möjlighet att studera fenomenet ur många olika perspektiv.

9. Referenser

9.1 Empiriskt material

A:1, Landskrona stadsbibliotek. Intervju genomförd 2016-02-25

A:2, Landskrona stadsbibliotek. Intervju genomförd 2016-03-08

B, Lunds stadsbibliotek. Intervju genomförd 2016-03-01

C, Lunds stadsbibliotek. Intervju genomförd 2016-02-24

D, Lunds stadsbibliotek. Intervju genomförd 2016-03-04

E, Kristianstad stadsbibliotek. Intervju genomförd 2016-02-27

Observation av Småasagor, Landskrona stadsbibliotek 2016-02-25

Observation av Småbarnssagor i Sagoskåpet, Lunds stadsbibliotek 2016-03-01

Observation av extra Småbarnssagor i Sagoskåpet, Lunds stadsbibliotek 2016-02-24

Observation av Sagostunder i Sagoskåpet, Lunds stadsbibliotek 2016-03-04

Observation av Magi i Bokskogen, Kristianstad stadsbibliotek 2016-02-27

9.2 Litteratur

Agebjörn, H. & Nilsson, M. (2013). *Litteracitet, små barn och ipad. En fallstudie av ett barnbiblioteks användande av ny teknik i en läsfrämjande kontext*. Masteruppsats, Institutionen för kulturvetenskaper. Lund: Lunds universitet.
<http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/3809044> [2016-06-02]

Ahrne, G. & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Alvesson, M. & Skoldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Andersson, J. (2015). *Med läsning som mål. Om metoder och forskning på det läsfrämjande området*. Stockholm: Statens kulturråd.

- Belsing, M. (2005). *Attributanvändande vid sagostunder på folkbibliotek*. Magisteruppsats, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås. <http://bada.hb.se/handle/2320/1359> [2016-06-02]
- Blanshard, C. (1998). *Managing Library Services for Children and Young People*. London: Library Association Publishing.
- Borrman, P. & Hedemark, Å. (2015). *Leonards plåster. Om syfte, barnsyn och kvalitet i bibliotekets sagostund*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.
- Brodin, G. (2005). *Varför sagostund? Sagostundsverksamheten på folkbibliotek igår och idag*. Magisteruppsats, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås. <http://bada.hb.se/handle/2320/1300> [2016-06-02]
- Carlsson, U. (2012). Några inledande ord i spåren av tidigare utredningar: Om förändrade medielandskap, läsning och kulturpolitik. I Carlsson, U. & Johannisson, J. (red.) *Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen* (SOU 2012:10). Göteborg: Nordicon, ss. 11-26.
- Carlsson, U. & Johannisson, J. (red.) (2012). *Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen* (SOU 2012:10). Göteborg: Nordicon.
- Chambers, A. (1995). *Böcker omkring oss. Om läsmiljö*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.
- Czarniawska, B. (2007). *Shadowing and Other Techniques for Doing Fieldwork in Modern Societies*. Malmö: Liber.
- Dejke, H. (2006). *Berätta för barnen!* Hässelby: Runa förlag AB.
- Eriksson, A. B. (1994A). *Sagor*. I Eriksson, A. B. & Gisselquist, L. & Nilsson, U. & Rydsjö, K. m fl. *Barnspåret, Idébok för bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst, ss. 105-109.
- Eriksson, A. B. (1994B). *Barnbibliotekens medier*. I Eriksson, A. B. & Gisselquist, L. & Nilsson, U. & Rydsjö, K. m fl. *Barnspåret, Idébok för bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst, ss. 47-57.
- Eriksson, A. B., Gisselquist, L., Nilsson, U. & Rydsjö, K. (1994). *Barnspåret, Idébok för bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst.
- Falk, A. & Möller, C. (2009). *Magiska fingrar. Sagostunder för dagens barn*. Lund: BTJ Förlag.
- Foucault, M. (2005). *The Order of Things. An archaeology of the human sciences*. London & New York: Routledge.
- Foucault, M. (1986). *Of Other Spaces. Diacritics*, 16(1), ss. 22-26.

- Fox, M. (2003). *Läsa högt. En bok om högläsningens förtrollande verkan*. Ystad: Kabusa böcker.
- Gardner, H. (1994). *De sju intelligenserna*. Jönköping: Brain Books AB.
- Granberg, A. (1996). *Småbarns sagostund. Kultur, språk och lek*. Stockholm: Liber utbildning.
- Haider, J. & Sundin, O. (2011) Wikipedia, heterotopi och versioner av kulturella minnen. *Human IT*. 11(3), ss 1-20.
- Hedemark, Å. (2011). *Barn berättar: En studie av 10-åringars syn på läsning och bibliotek*. (Svensk Biblioteksförnings rapport 2011:1). Stockholm: Svensk biblioteksförning.
- Hedemark, Å. (2013) Synen på barn och barns literacy – en studie av biblioteksplaner. I Vetenskap för profession. *Libraries, black metal and corporate finance. Current research in Nordic library and information science* (Rapport 2013:23). Borås: Högskolan i Borås, ss. 69-84.
- Hedemark, Å. & Hampson Lundh, A. (2014) Bibliotek som arena för barns arena. I Rivano Eckerdal, J. & Sundin, O. (red.) *Medie- & informationskunnighet – en forskningsantologi*. Stockholm: Svensk biblioteksförning, ss. 39-48.
- Hernwall, P. (2010). Barns och ungas medievärldar – exemplet identitetsskapande online. I Rydsjö, K., Hultgren, F. & Limberg, L. (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm, ss. 151-169.
- Johansson, B. (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. I Rydsjö, K., Hultgren, F. & Limberg, L. (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm, ss. 23-49.
- Johansson B. & Karlsson, M. (red.) (2013). *Att involvera barn i forskning och utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Johnson, C. (2014). "In i sagans land". *Aktionsforskning i bibliotekspraktiken med syfte att utveckla sagostunden*, Masteruppsats. Institutionen för ABM. Uppsala: Uppsala universitet. [urn:nbn:se:uu:diva-225679](http://nbn:se:uu:diva-225679) [2016-06-02]
- Kristianstads kommun (2015) *Biblioteksplan för Kristianstad 2015-2017*. Tillgänglig: <http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2015/06/Biblioteksplan-2015-2017.-Antagen-av-fullmäktige.pdf> [2016-04-27]
- Kulturkvarteret Kristianstad (2016). *Generalprogrammet våren 2016*. Tillgänglig: <http://www.kulturkvarteret.com/eventang/generalprogrammet/> [2016-04-30]
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

- Kåreland, L. (2015). *Skönlitteratur för barn och unga. Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur.
- Körling, A.-M. (2012). *Den meningsfulla högläsningen*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Landskrona stad (2014). *Ny biblioteksplan för Landskrona stad 2015-2018*. Tillgänglig: http://biblioteksstatistik.blogg.kb.se/files/2011/09/Ny-biblioteksplan-för-Landskrona-stad-20150204_KN150211-§9.pdf [2016-04-27]
- Landskrona stad (2016A). Landskrona stadsbibliotek barnprogram våren 2016 <http://www.landskrona.se/barnochunga.aspx> [2016-04-28]
- Landskrona stad (2016B). Tillgänglig: <http://www.landskrona.se/se-gora/kultur-noje/bibliotek/barnochunga/> [2016-05-31]
- Lefebvre, H. (1991). *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lindqvist, G. (red.) (1999). *Vygotskij och skolan. Texter ur Lev Vygotskijs Pedagogisk psykologi kommenterade som historia och aktualitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundblad, C. (2001). *Muntligt berättande på folkbibliotekens sagostund*. Magisteruppsats, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan i Borås. <http://bada.hb.se/handle/2320/817> [2016-06-02]
- Lundgren, H. (2015). ”Sedan hoppas jag att barnen ska lära sig att det är roligt att komma till biblioteket” – en kvalitativ studie om fyra sagoläsares syn på sagostunden som litteratur- och biblioteksfrämjande. Kandidatuppsats, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Borås: Högskolan. [urn:nbn:se:hb:diva-495](http://nbn:se:hb:diva-495) [2016-06-02]
- Lunds kommun (u.å.). *Plan för biblioteksverksamheten i Lunds kommun*. Tillgänglig: <http://www.lund.se/Global/Förvaltningar/Kultur-%20och%20fritidsförvaltningen/Biblioteken/PDF-filer/BIBLIOTEKSPLAN%20SLUTVERSION.pdf?epslanguage=sv> [2016-04-27]
- Lunds stadsbibliotek (2016). *Stadsbiblioteket i Lund. Program våren 2016*. Tillgänglig: <http://www.biblioteksportalen.lund.se/documents/10987/3106084/Stadsbiblioteket+våren+2016/80b45c21-7398-4f91-9b1f-0ba6c423f717> [2016-04-30]
- McKenzie, P. J. & Stooke, R. K. (2007). Producing Storytime: a Collectivist analysis of Work in a Complex Communicative Space. *Library Quarterly*. 77(1), ss. 1-19.
- McKenzie, P. J., Stooke, R. K., & McKechnie, E. F. (2007). Learning the library: The work of public library storytime participants. I *Information sharing in a fragmented world: Crossing boundaries*. Proceedings of the annual conference of the Canadian Association for Information Science (CAIS), McGill University, Montreal, Quebec,

May 10-12. Tillgänglig: <http://www.cais-acsi.ca/ojs/index.php/cais/article/view/711/467> [2016-06-02]

Merriam, S. B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Renborg, G. (red.) (1986). Bibliotekarierollen i förändring. En vänbok till Ulf Dittmer, stadsbibliotekarie i Stockholm 1978-1986. Stockholm: Stockholms stadsbibliotek.

Rivano Eckerdal, J. & Sundin, O. (red.) (2014). *Medie- & informationskunnighet – en forskningsantologi*. Stockholm: Svensk biblioteks förening

Rydsjö, K. (1994). Barnspåret i backspeglarna. I Eriksson, A. B., Gisselquist, L., Nilsson, U. & Rydsjö, K. *Barnspåret, Idébok för bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst, ss. 15-20.

Rydsjö, K. (2012). Dags att höja ribban!? En rapport om samverkan mellan barnhälsovård och bibliotek kring små barns språk- och litteracitetshandlingar. Halland: Regionbibliotek Halland.

Rydsjö, K. & Elf, A. (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Rydsjö, K., Hultgren, F. & Limberg, L. (red.) (2010). *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Samtani, H. (2013). Libraries “app up” storytime. *School Library Journal*. 59(1), s. 14.

Sandin, A. S. (2011). Barnbibliotek och lässtimulans. Delaktighet, förhållningssätt, samarbete. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Skoglund, L. (1986). Bibliotekarien och barnen. I Renborg, G. (red.). *Bibliotekarierollen i förändring. En vänbok till Ulf Dittmer, stadsbibliotekarie i Stockholm 1978-1986*. Stockholm: Stockholms stadsbibliotek, ss. 23-32.

Smidt, S. (2010). Vygotskij och de små och yngre barnens lärande. Lund: Studentlitteratur.

Svensson, M. (2005). *Sagostunder på folkbiblioteket. Ur sagostundsledarens perspektiv*. Magisteruppsats, Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap Borås: Högskolan. <http://bada.hb.se/handle/2320/1390> [2016-06-02]

Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. 3. uppl., Lund: Studentlitteratur.

Turner, V. (1979). Frame, Flow and Reflection: Ritual and Drama as Public Liminality. *Japanese Journal of Religious Studies*, 6(4), ss. 465-467.

Turner, V. (1997). *The ritual process: structure and anti-structure*. New Brunswick och London: Aldine Transaction.

Törnvall-Olsson, L. (1972). Sagostunder. I Brattström, C. (red.) *Barn i bibliotek. En idébok om aktiviteter och samarbetsformer*. Lund: Bibliotekstjänst, ss. 60-76.

Universitat Pompeu Fabre, Music Technology Group (2016). Freesound.
www.freesound.org [2016-05-31]

Unsworn Industries (u.å.A). Unsworn Industries. Tillgänglig:
<http://www.unswornindustries.com> [2016-05-31]

Unsworn Industries (u.å.B). Story Palette. Tillgänglig: <http://www.storypalette.net>
[2016-05-31]

Vetenskap för profession (2013). Libraries, black metal and corporate finance. Current research in Nordic library and information science (Rapport 2013:23). Borås: Högskolan i Borås.

Vygotskij, L. (2001). *Tänkande och språk*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos.

Widerberg, G. (2008). Inte bara läsvila. Tankar och idéer från samverkansprojekt mellan bibliotek och förskola. Stockholm: En bok för alla.

Wilhelmsson, W. (red.) (2000). Som fisken i vattnet – Barnens väg till språk och läsande. Lund: Bibliotekstjänst.

Åberg, J. (2003). *Sagorum i Skåne*. Magisteruppsats, Institutionen för kulturvetenskaper. Lund: Lunds Universitet. <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/1333832> [2016-06-02]

Bilagor

Bilaga 1 Intervjuguide

- Vad har sagorummet för specifik funktion vid sagostund? Varför läser man inte sagan i den vanliga barnavdelningen? Vad händer mer i sagorummet utöver sagostunder (andra programpunkter)?
- Vad är tanken att barnen ska få ut av sagostunden? Kan det kopplas till läsfrämjande arbete på biblioteket?
- Finns det någon mall för hur ni håller sagostund? Eller särskilda mål formulerade för sagoverksamheten? Hur stor flexibilitet och personlig frihet har den enskilda sagostundsledaren?
- Hur har en eventuell mall framarbetats?
- Hur väljs saga? Tankar bakom – Ålder hos målgruppen? Speciella teman? Några andra faktorer?
- Hur ser du på att använda teknik under sagostunder? Eller andra hjälpmedel?
- Vilka barn är det som kommer? (Enskilda barn, dagisgrupper och så vidare?) Har ni några speciella åtgärder för att nå barn som behöver särskilt språkstöd?
- Vilken roll spelar de medföljande vuxna? Sitter de med under sagostunden?
- Hur ser du på barnens roll under sagostunden? Vad görs för att främja barnens aktivitet under sagostunden? Hur ser du på din roll i sammanhanget?
- Var det här en typisk sagostund? Varför/varför inte?

Bilaga 2 Observationsguide

Rumsligt

Hur är sagorummet placerat i biblioteksrummet?

Hur kommer man in i sagorummet? (Hur ser ingången ut?)

Finns det någon kontakt med världen utanför (till exempel fönster?)

Hur ser rummet ut?

Vad finns det i rummet?

Vilken typ av miljö söker man skapa?

Hur är det organiserat?

Finns det fasta sittplatser?

Vart vänder sig sittplatserna?

Finns det en fast placering för sagostundsledaren?

Finns det möjligheter till tekniska hjälpmedel?

Hur använder man ljuset i rummet?

Uppmuntras barnen rumsligt sett att röra sig runt eller att vara stilla på en punkt?

Interaktion mellan sagostundsledaren och barnen

Vem agerar? Vem uppmuntras att agera och hur?

Vad gör sagostundsledaren? Förekommer dialog och hur?

Vilken typ av läsande är det?

Hur agerar barnen?

Är andra vuxna med?

Interaktion mellan barnen

Är det grupper eller enskilda barn som besöker sagostunden?

Uppstår det kommunikation mellan barnen?

Hur verkar det påverka dem?

Vad gör barnen efter sagostunden? Stannar de kvar i biblioteket?

Söker de/föräldrarna upp böcker, ställer frågor, gör något annat i biblioteket?

Pratar de med varandra om vad de varit med om?

Organisatoriskt

Vad är det för sagor?

Hur långa är passen?

Finns det något aktivt läsfrämjande (till exempel information)?

Bilaga 3 Bilder

Samtliga bilder är tagna av författaren.

Fig. 1 visar ingången till sagorummet i Landskrona stadsbibliotek.

Fig. 2 visar interiören av sagorummet på Landskrona stadsbibliotek sett från ingången.

Fig. 3 visar ingången till sagorummet på Lunds stadsbibliotek.

Fig. 4 visar ”scenen” under det observerade tillfället med Sagostunder i Sagoskåpet.

Fig. 5 visar ingången till sagorummet på Kristianstad stadsbibliotek.

Fig. 6 visar interiören av sagorummet vid Kristianstad stadsbibliotek sett från gradängerna.

Fig. 7 visar gradängerna och väggen bakom i sagorummet på Kristianstad stadsbibliotek.

Figur 8 visar gradängerna inne i sagorummet på Kristianstad stadsbibliotek.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

Fig. 5

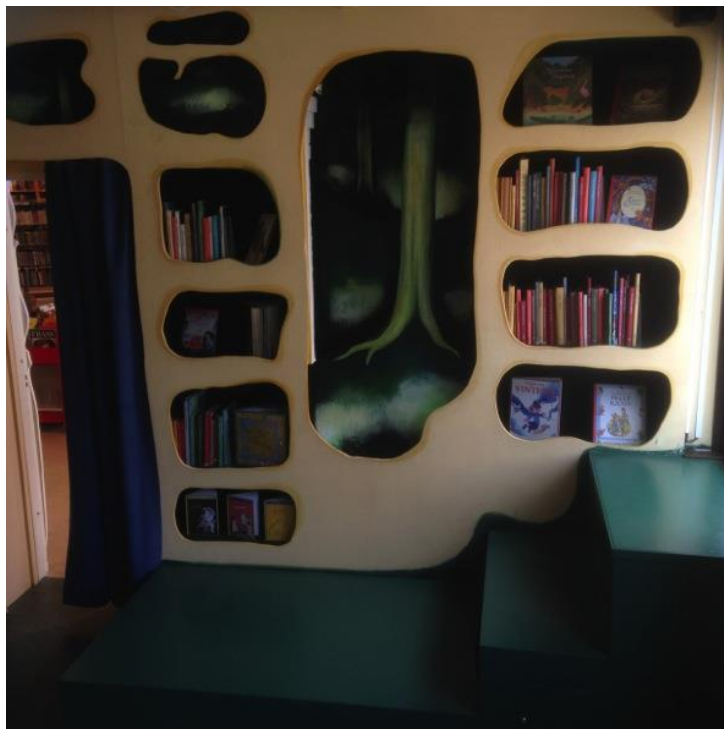

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8